

**EUROPOS SĄJUNGOS
TARYBA**

**Briuselis, 2012 m. balandžio 13 d. (16.04)
(OR. en)**

**17073/2/11
REV 2**

GENVAL 122

IŠSLAPTINIMAS

dokumento:	17073/1/11 RESTREINT UE/EU RESTRICTED
data:	2012 m. vasario 24 d.
naujas statusas:	viešas dokumentas
Dalykas:	ABIPUSIŲ ĮVERTINIMŲ „FINANSINIAI NUSIKALTIMAI IR FINANSŲ TYRIMAI“ PENKTO ETAPO VERTINIMO ATASKAITA ATASKAITA DĖL LIETUVOS

Delegacijoms pridedama pirmiau nurodyto dokumento išslaptinta redakcija.

Šio dokumento tekstas yra identiškas ankstesnei redakcijai.

EUROPOS SĄJUNGOS
TARYBA

Briuselis, 2012 m. vasario 24 d. (09.03)
(OR. en)

17073/1/11
REV 1

RESTREINT UE/EU RESTRICTED

GENVAL 122

ABIPUSIŲ ĮVERTINIMŲ
„FINANSINIAI NUSIKALTIMAI IR FINANSŲ TYRIMAI“
PENKTO ETAPŲ VERTINIMO ATASKAITA

ATASKAITA DĖL LIETUVOS

1.	Įvadas.....	4
2.	nacionalinė sistema ir baudžiamoji politika	5
2.1.	Specializuoti skyriai	5
2.1.1.	Tyrimą atliekančios institucijos	5
2.1.2.	Baudžiamojo persekiojimo institucijos	13
2.1.3.	Teisėjai, dalyvaujantys ikiteisminio tyrimo etape	14
2.1.4.	Kitos susijusios institucijos	15
2.1.5.	Turto susigrąžinimo tarnyba (TST)	16
2.2.	Mokymas	18
2.2.1.	Policija	18
2.2.2.	Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba	18
2.2.3.	Valstybės sienos apsaugos tarnyba	19
2.2.4.	Muitinė	19
2.2.5.	Specialiųjų tyrimų tarnyba	19
2.2.6.	Baudžiamojo persekiojimo institucijos	19
2.2.7.	Teisėjai, dalyvaujantys ikiteisminio tyrimo etape	20
2.3.	Baudžiamoji politika	20
2.3.1.	Bendra informacija	20
2.3.2.	Turto susigrąžinimo politika	22
2.4.	Išvados	25
3.	Tyrimas ir baudžiamasis persekiojimas	29
3.1.	Turima informacija ir duomenų bazės	29
3.1.1.	Duomenų bazės ir registrai	29
3.1.2.	Bendradarbiavimas nacionaliniu lygiu	34
3.1.3.	Bendradarbiavimas Europos lygiu	37
3.2.	Finansų tyrimas ir finansinės žvalgybos informacijos naudojimas	39
3.2.1.	Teisinė sistema	39
3.2.2.	Finansų tyrimų naudojimas ir veiksmingumas	39
3.2.3.	Tolesnis finansų tyrimas užbaigus bylą	40
3.2.4.	Specialūs teisinio pobūdžio įgaliojimai	40
3.2.5.	Privačių ekspertų dalyvavimas	41
3.2.6.	Finansinė žvalgyba	41
3.3.	Bendradarbiavimas su Europolu ir Eurojustu	45
3.3.1.	Bendradarbiavimas su Europolu	45
3.3.2.	Bendradarbiavimas su Eurojustu	45
3.4.	Išvados	46
4.	areštas ir konfiskavimas	49
4.1.	Arešto aktas	49
4.1.1.	Nacionaliniu lygiu	49
4.1.2.	Bendradarbiavimas Europos lygiu. Pamatinio sprendimo 2003/577/TVR įgyvendinimas	51
4.2.	Konfiskavimas (įskaitant pamatinius sprendimus 2005/212/TVR ir 2006/783/TVR)	60
4.2.1.	Nacionaliniu lygiu	60
4.2.2.	Galimybės konfiskuoti, nurodytos 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo 3 straipsnio 2 dalyje	62
4.2.3.	„Korporatyvinio šydo“ panaikinimo galimybė	63

4.3.	Bendradarbiavimas Europos lygiu. Pamatinio sprendimo 2006/783/TVR įgyvendinimas	64
4.4.	Išvados	65
5.	ES finansinių interesų apsauga. turimi mechanizmai, visų pirma bendradarbiavimas su OLAF.....	67
5.1.	Proaktyvus informacijos perdavimas ir informacijos perdavimas OLAF prašymu.....	67
5.2.	Europos Komisijos vaidmuo atliekant nusikalstamų veikų tyrimus, susijusius su Bendrijų finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu	70
5.3.	Galimybė OLAF pareigūnams dalyvauti atliekant nusikalstamos veikos tyrimą.....	71
5.4.	Galimybė OLAF pareigūnams dalyvauti jungtinės tyrimų grupės veikloje	72
5.5.	Ryšius su OLAF koordinuojanti įstaiga.....	72
5.6.	Lūkesčiai, susiję su OLAF parama	73
5.7.	Išvados	73
6.	Rekomendacijos	74
6.1.	Rekomendacijos Lietuvai.....	74
6.2.	Rekomendacijos Europos Sąjungai, jos valstybėms narėms, institucijoms ir agentūroms	76

1. ĮVADAS

2008 m. birželio 17 d. Organizuoto nusikalstamumo tarpdisciplininė grupė (ONTG) nusprendė, kad penkto abipusių įvertinimų etapo tema turi būti „finansiniai nusikaltimai ir finansų tyrimai“.

Vertinama daug teisės aktų, aktualių kovos su finansiniais nusikaltimais srityje. Tačiau taip pat buvo susitarta, kad vertinant turėtų būti ne tik nagrinėjama, kaip atitinkami ES teisės aktai buvo perkelti į nacionalinę teisę, bet ir plačiau įsigilinta į šią temą¹, siekiant susidaryti bendrą vaizdą apie tam tikrą nacionalinę sistemą. 2008 m. gruodžio 1 d. ONTG patvirtino išsamų klausimyną².

Svarstant reagavimą į finansų krizę teisminėmis priemonėmis, vertinimo svarbą pabrėžė pirmininkaujanti Čekija³. Šio vertinimo reikšmę dar kartą pabrėžė Taryba, kai nustatė ES kovos su organizuotu nusikalstamumu prioritetus, grindžiamus 2009 m. OCTA ir ROCTA⁴.

Su vertinimu susijusias temas, visų pirma nusikalstamu būdu įgytų lėšų konfiskavimo ir arešto operatyvinės sistemos gerinimą, Komisija paminėjo Komunikate „Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė piliečių labui“.

Atsižvelgdamos į prašymą raštu, kurį delegacijoms pateikė ONTG pirmininkas, valstybės narės paskyrė ekspertus, turinčius daug praktinių žinių finansinių nusikaltimų ir finansų tyrimų srityje.

2009 m. kovo 17 d. posėdyje ONTG aptarė ir patvirtino patikslintą abipusių įvertinimų vizitų eilės tvarką.⁵ Lietuva yra devyniolikta (19) valstybė narė, vertinama šio etapo metu.

Vadovaujantis šia tvarka valstybių narių paskirtus ekspertus kiekvieną kartą turėtų lydėti Komisijos (OLAF), Europolo, Eurojusto ir Tarybos sekretoriato ekspertai.

¹ Dok. 10540/08 CRIMORG 89.

² Dok. 16710/08 CRIMORG 210.

³ Dok. 9767/09 JAI 293 ECOFIN 360.

⁴ Dok. 8301/2/09 REV 3 CRIMORG 54.

⁵ Dok. 5046/1/09 REV 1 CRIMORG 1.

Ekspertai, kuriems buvo pavesta atlikti šį įvertinimą, buvo Antonio Folgado iš Portugalijos, Per Justesen iš Danijos ir Marc Vervaeke iš Belgijos. Be to, dalyvavo trys stebėtojai: Christian de Beaufort (OLAF, Europos Komisija), Ritva Sahavirta (Eurojustas, nacionalinė Suomijai atstovaujanti narė) ir Carlo van Heuckelom (Europolas), kartu su Mari Hämäläinen ir Peter Bröms iš Tarybos generalinio sekretoriato.

Šią ataskaitą parengė ši ekspertų grupė padedant Tarybos sekretariatui, remiantis 2011 m. birželio 27 d.–liepos 1 d. vykusio vertinimo vizito išvadomis ir Lietuvos išsamiais atsakymais į vertinimo klausimą.

2. NACIONALINĖ SISTEMA IR BAUDŽIAMOJI POLITIKA

2.1. Specializuoti skyriai

2.1.1. Tyrimą atliekančios institucijos

Lietuvoje tyrimą atliekančios institucijos yra policija, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (FNTT), Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT) ir muitinė (Muitinės kriminalinė tarnyba).

Kompetentingos institucijos¹ turi specialius įgaliojimus, numatytus Operatyvinės veiklos įstatyme. Vadovaujantis atitinkamais įstatymais, operatyvinės veiklos subjektai turi teisę taikyti operatyvinės veiklos metodus, pvz., naudoti technines priemones; užmegzti ryšius su asmenimis, tapusiais operatyvinės veiklos objektais; naudotis asmenų pagalba; naudotis specialistų paslaugomis; atlikti kontrolinius patikrinimus ir kontrolinius pirkimus; slapta gauti asmens pirštų atspaudų, balso, kvapo ir kitų pavyzdžių asmens tapatybei nustatyti; rengti pasalas ir vykdyti slaptąsias operacijas; tirti asmenis poligrafu įstatymų nustatyta tvarka; ir įpareigoti asmenį, kuriam atliekamas operatyvinis tyrimas, ir (arba) tam tikras trečiasias šalis pagrįsti turto įsigijimo ir pajamų teisėtumą.

¹ Konkrečiau – Lietuvos kriminalinės policijos biuro ir vietos policijos nuovadų operatyvinės veiklos padaliniai, Valstybės sienos apsaugos tarnybos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybai pavaldžių institucijų operatyvinės veiklos padaliniai; FNTT operatyvinės veiklos padaliniai ir STT operatyvinės veiklos padaliniai; Muitinės departamento vidaus tyrimų tarnyba ir Muitinės kriminalinės tarnybos operatyvinės veiklos padaliniai.

Operatyvinės veiklos subjektai, gavę sankciją, taip pat taip pat turi teisę naudoti nusikalstamos veikos imitacijos modelį ir atlikti kontroliuojamąjį gabenimą.

Lietuvos kriminalinės policijos biuro, FNTT, Muitinės kriminalinės tarnybos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos ir STT pareigūnai turi bendrus pareigūnų įgaliojimus ir teises. Šie įgaliojimai ir teisės iš esmės yra panašūs, tačiau priklauso nuo institucijos vykdomų funkcijų ir kompetencijos, o todėl yra konsoliduoti specialiuose įstatymuose, reglamentuojančiuose kiekvienos institucijos veiklą.

Remiantis vertinimo misijos metu ekspertų grupei pateikta informacija, kai kurių tyrimą atliekančių institucijų bendradarbiavimo susitarime¹, taip pat vadinamame tarpinstituciniu susitarimu, apibrėžiamos šių institucijų konkreti atsakomybė ir kompetencija, be to, jos įpareigojamos perduoti informaciją apie bylas tais atvejais, kai paaiškėja, kad tam tikra byla priklauso kitos institucijos kompetencijai. Be to, šiuo susitarimu baudžiamojo persekiojimo institucijoms pateikiamos tyrimo pareigų paskirstymo gairės.

Bendradarbiavimo susitarimo šalys susitaria sujungti jėgas ir priemones kovojant su nusikaltimais šiose srityse:

- nelegalus narkotikų, ginklų ir sprogviųjų medžiagų platinimas;
- prekyba žmonėmis;
- transporto priemonių vagystės;
- nelegali migracija;
- terorizmas;
- akcizais apmokestinamų prekių kontrabanda ir neteisėtas turėjimas;
- sienos režimo pažeidimai;
- sukčiavimas pridėtinės vertės mokesčiu (PVM);

¹ 2010 m. rugpjūčio 16 d. muitinės, policijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos ir FNTT bendradarbiavimo susitarimas.

- pinigų plovimas;
- kiti nusikaltimai.

Koordinuodamos šią veiklą, šalys:

- keičiasi informacija kovos su nusikaltimais ir nusikaltimų prevencijos srityje;
- derina veiksmus palaikydamos teisėtvarą, taip pat vykdydamos kitas joms pagal jų kompetenciją paskirtas užduotis;
- bendradarbiauja vykdydamos operatyvinę veiklą, pagal savo atitinkamą kompetenciją keičiasi operatyvine informacija, vykdo bendras operacijas ar kitus veiksmus siekiant nustatyti teisės pažeidimus;
- vykdydamos praktinę veiklą bendrai naudojasi operatyvine informacija siekdamas aptikti ir areštuoti nusikalstamu būdu įgytas lėšas (nelegaliai pervežtas per valstybės sienas, gautas padarius nusikalstamas veikas arba naudojamas norint padaryti nusikalstamą veiką Lietuvos teritorijoje, gautas padarius nusikalstamas veikas kitų valstybių teritorijoje ir įvežtas į Lietuvą) arba apriboti jų nuosavybės teises, jeigu susitarimo šalių pareigūnai turi tokios informacijos;
- keičiasi patirtimi ir bendradarbiauja profesinio mokymo srityje, kad rengtų bendrą mokymą;
- prireikus bendrai naudojasi specialiomis, techninėmis ir kitomis priemonėmis, kaip apibrėžta teisės aktuose;
- rengia informacijos, kuri būtina norint vykdyti užduotis ir suintensyvinti bendrą naudojimąsi registrais bei informacinėmis sistemomis, rinkimo metodus;
- organizuoja bendradarbiavimą kitose srityse, apibrėžiamose šalių vadovų sprendimu, kad būtų sudarytos jungtinės darbo grupės, pasirašomi susitarimai ir naudojamos kitomis organizacinėmis priemonėmis veiksams koordinuoti;
- nustato veiklos kryptis ir tikslus prevencijos srityje, vykdo integruotą nusikalstamumo padėties šalyje pokyčių stebėseną ir gerina šalių duomenų bazių naudojimą, taip pat sukuria jungtinį Kriminalinės informacijos analizės centrą (KIAC).

2.1.1.1. Policija

Policijos departamentui pavaldžios institucijos turi specializuotus padalinius, kurių paskirtis – užkardyti, atskleisti ir tirti nusikaltimus prieš intelektinę ir pramoninę nuosavybę, nusikaltimus prieš ekonomiką, verslo tvarką ir finansų sistemą.

Kaip nurodyta Policijos veiklos įstatymo 11 straipsnyje, Policijos sistemą sudaro šios įstaigos:

- Policijos departamentas;
- teritorinės policijos įstaigos;
- policijos profesinio mokymo įstaigos;
- specializuotos policijos įstaigos ¹.

Policijos įstaigų užduotis – užkardyti, atskleisti ir tirti nusikaltimus prieš intelektinę ir pramoninę nuosavybę, ekonomiką, verslo tvarką ir finansų sistemą, susijusius su netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimu, laikymu ar realizavimu arba netikrų ar nelegalių mokėjimo priemonių disponavimu. Finansų tyrimai yra viena iš šių padalinių funkcijų; šie tyrimai vykdomi neviršijant tiriamų bylų nagrinėjimo ribų siekiant nustatyti nusikalstamu būdu įgytas finansines lėšas ar turtą.

Specializuoti policijos padaliniai, dirbantys daugiausia finansinių nusikaltimų tyrimų srityje, yra Lietuvos kriminalinės policijos biuro Nusikaltimų tyrimo valdybos, veikiančios savo kompetencijos srityje, ir teritorinės policijos įstaigos (dešimties apskričių vyriausieji policijos komisariatai), kurie turi ekonominių nusikaltimų tyrimų padalinius.

¹ Neteritoriniu principu steigiami policijos padaliniai, atliekantys teisės aktais jiems pavestas tam tikras (specialiąsias) policijos funkcijas.

Lietuvos kriminalinės policijos biuras

Lietuvos kriminalinės policijos biuras yra Policijos departamentui pavaldi specializuota policijos įstaiga. Policijos departamentas nevykdo praktinės ar operatyvinės policijos veiklos; tyrimų funkcija pavesta Nacionalinis kriminalinės policijos biurui (nacionaliniu lygiu) ir dešimčiai teritorinių policijos įstaigų. Šie apskričių policijos vyriausieji komisariatai daugiausia tiria jų regione ar rajone padarytus nusikaltimus. Lietuvos kriminalinės policijos biuras vykdo tarpreigioninius ir tarptautinius tyrimus ir užtikrina ryšių palaikymą vykdant tokius tyrimus. Jį sudaro dviejų pagrindinių rūšių padaliniai: pirma – *Organizuoto nusikalstamumo (ON) tyrimo valdybos*, kurios atsako už ikiteisminius tyrimus, susijusius su ON ir terorizmu, ir kitus ON požymių turinčių nusikaltimų tyrimus, ir, antra – *Nusikaltimų tyrimo valdybos*, tiriančios tiek tarptautinio pobūdžio, tiek tarpreigionius sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, taip pat profesionalius nusikaltimus, pavyzdžiui, valiutos klastojimą, elektroninius nusikaltimus, prekybą žmonėmis ir variklinių transporto priemonių vagystes. Abiejų rūšių padaliniai atlieka finansinių nusikaltimų tyrimų funkcijas.

Kaip teigia Lietuvos kriminalinės policijos biuras, Lietuvoje finansiniai nusikaltimai tiriami kartu su kitais nusikaltimais. Pavyzdžiui, kai ON grupė užsiima prekybos žmonėmis tyrimais, Biuras, tirdamas prekybos žmonėmis nusikalstamą veiklą, kartu tiria susijusią finansinę veiklą.

2.1.1.2. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (FNTT)

FNTT užduotis – atskleisti ir tirti nusikaltimus, kitus teisės pažeidimus ir pažeidimus prieš finansų sistemą bei su jais susijusius nusikaltimus. 2003 m. balandžio mėn. buvo patvirtintos rekomendacijos dėl nusikalstamų veikų tyrimo paskirstymo ikiteisminio tyrimo įstaigoms ¹.

Atitinkamai FNTT buvo pavesta tirti nusikalstamas veikas, numatytas Baudžiamojo kodekso (BK) XXXII skyriuje, tai yra nusikaltimus ir baudžiamuosius nusizengimus finansų sistemai, bet taip pat ir kitas nusikalstamas veikas, susijusias su mokesčiais, valstybės (savivaldybės) rinkliavomis, valstybiniu socialiniu draudimu ir kitomis įmokomis.

¹ Įsakymas Nr. I-47, 2003 m. balandžio 11 d.

BK 213–215 straipsniuose numatytas nusikalstamas veikas ¹ pavedama tirti FNTT *tik tuo atveju*, kai tos veikos padarytos kartu su BK 216–218 ir 220–224 straipsniuose numatytomis nusikalstamomis veikomis ². Iš esmės tirti BK 213–215 straipsniuose numatytas nusikalstamas veikas turėtų būti pavedama policijai.

FNTT taip pat atsako už nusikalstamų veikų, susijusių su ES ir užsienio valstybių finansinės paramos lėšų gavimu ir panaudojimu, tyrimą ³, taip pat už BK 189¹ straipsnyje numatytų nusikalstamų veikų (neteisėtas praturtėjimas) tyrimą.

Atliekant finansų tyrimus ir (arba) finansinių nusikaltimų tyrimus dalyvauja šie struktūriniai FNTT padaliniai:

- Analizės ir prevencijos valdyba, kurią sudaro Veiklos analizės ir planavimo skyrius, Pinigų plovimo prevencijos skyrius, Neteisėto paramos panaudojimo analizės ir prevencijos skyrius ir Informacinių sistemų skyrius;
- Specialiųjų užduočių valdyba, kurią sudaro Operatyvinės veiklos skyrius, Operacijų skyrius ir Nusikalstamų veikų tyrimo skyrius.

Penkių apygardų valdybas (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio) sudaro Nusikalstamų veikų tyrimo skyrius ir Ūkinės finansinės veiklos tyrimo (Finansinio audito) skyrius.

Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos uždaviniai yra:

- apsaugoti valstybės finansų sistemą nuo nusikalstamo poveikio;
- užtikrinti nusikalstamų veikų bei kitų teisės pažeidimų, susijusių su Europos Sąjungos ir užsienio valstybių finansinės paramos lėšų gavimu ir panaudojimu, atskleidimą ir tyrimą;

¹ Šios veikos: netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimas, laikymas arba realizavimas; netikros elektroninės mokėjimo priemonės gaminimas; tikros elektroninės mokėjimo priemonės klastojimas ar neteisėtas disponavimas elektronine mokėjimo priemone arba jos duomenimis; ir neteisėtas elektroninės mokėjimo priemonės ar jos duomenų panaudojimas.

² Šios veikos: nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas; prekyba vertybiniais popieriais pasinaudojant viešai neatskleista informacija; manipuliavimas vertybinių popierių kaina; mokesčių nesumokėjimas; neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas; deklaracijos, ataskaitos ar kito dokumento nepateikimas; apgaulingas apskaitos tvarkymas; aplaidus apskaitos tvarkymas; ir netikrų ar suklastotų pašto ženklų, važiavimo ar kitokių bilietų, banderolių ar kitų oficialių žymėjimo ženklų pagaminimas, laikymas ar realizavimas.

³ Daugiau informacijos pateikiama taip pat 5.1 punkte.

- atskleisti ir tirti nusikaltimus, kitus teisės pažeidimus finansų sistemai bei su jais susijusius nusikaltimus ir kitus teisės pažeidimus;
- vykdyti nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų finansų sistemai bei su jais susijusių teisės pažeidimų prevenciją;
- vykdyti kituose įstatymuose Tarnybai nustatytus kitus uždavinius;
- vykdyti Finansinės žvalgybos padalinio (FŽP) funkcijas.

Finansinių nusikaltimų srityje išskiriamos FNTT teisės, kai ji įgyvendina kovos su pinigų plovimu ir (arba) teroristų finansavimo prevencijos priemonės ¹. Kaip nurodyta Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme, FNTT pagal kompetenciją turi teisę atitinkamais atvejais gauti iš institucijų, kitų valstybės institucijų, finansų įstaigų, kitų subjektų, išskyrus advokatus ar advokatų padėjėjus, savo funkcijoms atlikti reikalingus duomenis ir dokumentus apie pinigines operacijas ir sandorius. Ji įgaliota koordinuoti institucijų (išskyrus Valstybės saugumo departamento) veiklą, susijusią su pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemonių įgyvendinimu, duoti joms su šia veikla susijusius nurodymus ir gauti informaciją, susijusią su tokių priemonių įgyvendinimu.

Institucijos, finansų įstaigos ir kiti subjektai privalo išnagrinėti FNTT nurodymus ir ne vėliau kaip per septynias darbo dienas po nurodymo gavimo pranešti FNTT apie priemones, kurių imtasi. FNTT taip pat gali nurodyti finansų įstaigoms ir kitiems subjektams ² iki penkių darbo dienų sustabdyti atliekamas įtartinas pinigines operacijas ar sandorius.

2.1.1.3. Valstybės sienos apsaugos tarnyba

Valstybės sienos apsaugos tarnyba atsako už Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugą ir už asmenų ir transporto priemonių, kertančių valstybės sieną, kontrolę.

¹ Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo 7 straipsnis.

² Išskyrus notarus ar asmenis, turinčius teisę atlikti notarinius veiksmus, advokatus ar advokatų padėjėjus ir antstolius arba teisę atlikti antstolių veiksmus turinčius asmenis.

Valstybės sienos apsaugos tarnybos paskirtis – užtikrinti valstybės sienos neliečiamumą ir savo kompetencijos srityje užkardyti, atskleisti ir tirti nusikalstamas veikas ir kitus teisės pažeidimus, apsaugoti žmonių teises ir laisves ir užtikrinti viešąją tvarką ir visuomenės saugumą.

Be to, vertinimo misijos metu ekspertų grupė buvo informuota, kad Valstybės sienos apsaugos tarnybos kompetencija apima kovą su prekyba žmonėmis ir kitus su sienų kirtimu susijusius klausimus. Ji taip pat tiria atvejus, susijusius su neteisėtu disponavimu akcizais apmokestinamomis prekėmis. Tačiau tai nėra pagrindinės šios tarnybos funkcijos ir ji tokius atvejus tiria tik tuomet, kai jie yra susiję su jos sienų apsaugos užtikrinimo funkcija.

2.1.1.4. Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT)

Pagrindinės STT veiklos sritys – baudžiamasis persekiojimas, visuomenės korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų prevencija ir antikorupcinis visuomenės švietimas bei informavimas. Ji atskleidžia ir tiria šias korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, numatytas BK: kyšininkavimas (225 straipsnis), prekyba poveikiu (226 straipsnis), papirkimas (227 straipsnis), piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi (228 straipsnis), neveikimas ir kitos nusikalstamos veikos, išvardytos Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo 2 straipsnyje, kai tokios veikos nukreiptos prieš viešąsias tarnybas ir jomis siekiama ar reikalaujama kyšio, papirkimo arba nuslėpti ar užmaskuoti kyšininkavimą ar papirkimą.

Remiantis gauta informacija, 2010 m. pabaigoje STT personalą sudarė 230 pareigūnų. Tais pačiais metais STT pradėjo 88 ikiteisminio tyrimo bylas, tiek pat kaip ir 2009 m. Vis didesnė šių bylų dalis (t. y. 67 procentai) buvo pradėta STT pareigūnams nustačius nusikalstamos veikos požymius, o likusi dalis buvo pradėta STT gavus skundą arba pranešimą apie nusikalstamą veiką. Padaugėjo asmenų, kuriems pareikšti įtarimai dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų – nuo 221 asmens 2009 m. iki 312 asmenų 2010 m. Maždaug pusė asmenų, kuriems pareikšti įtarimai, yra valstybės tarnautojai.

2.1.1.5. Muitinė

Muitinės personalas – 2200 darbuotojų; ją sudaro keturios pagrindinės tarnybos: mokymo centras, laboratorija, informacinių sistemų centras ir kriminalinė tarnyba (Muitinės kriminalinė tarnyba).

Muitinės kriminalinė tarnyba yra specializuota muitinės tarnyba; jos personalą sudaro 170 darbuotojų. Jos uždavinys – atskleisti nusikaltimus ir kitus teisės pažeidimus, susijusius su muitinės veikla, ir juos tirti. Ji vykdo tarptautinį ir tarpžinybinį bendradarbiavimą tiriant bylas dėl kontrabandos, organizuoja ir vykdo teisės aktų, už kurių įgyvendinimą atsakinga muitinė, pažeidimų prevenciją.

Pagrindiniai tarnybos prioritetai – kova su nusikaltimais narkotikų bei akcizais apmokestinamų prekių srityje ir su nusikaltimais, kurie kenkia Lietuvos ir ES ekonomikai (pavyzdžiui, sumažintos vertės prekių arba prekių, už kurias nesumokėti muitai, importas / eksportas).

2.1.2. Baudžiamojo persekiojimo institucijos

Prokuroras organizuoja ikiteisminį tyrimą ir už jį atsako. Baudžiamojo proceso kodekso (BPK) 170 straipsnyje numatyta, kad prokuroras turi teisę pats atlikti visą ikiteisminį tyrimą ar atskirus ikiteisminio tyrimo veiksmus. Kai ikiteisminį tyrimą ar atskirus jo veiksmus atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokuroras kontroliuoja, kaip vyksta ikiteisminis tyrimas. Prokuroras duoda ikiteisminio tyrimo pareigūnams privalomus nurodymus ir gali panaikinti neteisėtus ar nepagrįstus jų nutarimus. Tik prokuroras priima sprendimus dėl tyrimų sujungimo ir atskyrimo, dėl ikiteisminio tyrimo sustabdymo, nutraukimo, dėl nutraukto ikiteisminio tyrimo atnaujinimo, dėl tyrimo užbaigimo ir kaltinamojo akto surašymo ir prireikus kreipiasi į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl šio teisėjo kompetencijai priskirtų veiksmų atlikimo.

Kai kuriais BPK numatytais atvejais ikiteisminio tyrimo teisėjas turi teisę patvirtinti prokuroro nutarimus dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo ar dėl nutraukto ikiteisminio tyrimo atnaujinimo.

Prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas gali apklausti įtariamąjį, liudytojus, taikyti procesines prievartos priemones ir atlikti kitus BPK numatytus veiksmus ¹.

Generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamente ir Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamente, taip pat teritorinėse prokuratūrose (apygardų ir apylinkių prokuratūrose) yra besispecializuojančių prokurorų.

Generalinės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo departamentui ir Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamentui vadovauja vyriausiasis prokuroras ir jo pavaduotojas pagal nustatytą kompetenciją ir atsižvelgiant į veiklos sritis. Šie departamentai yra struktūriniai Generalinės prokuratūros padaliniai; juose dirba prokurorai, valstybės tarnautojai ir kiti darbuotojai.

2.1.3. Teisėjai, dalyvaujantys ikiteisminio tyrimo etape

Pagal BPK 173 straipsnį ikiteisminio tyrimo teisėjas atlieka tam tikrus ikiteisminio tyrimo veiksmus. Gavęs prokuroro prašymą ikiteisminio tyrimo teisėjas gali skirti ir sankcionuoti procesinių prievartos priemonių taikymą; prisaikdinti ir apklausti liudytojus ir nukentėjusiuosius; apklausti įtariamuosius; ir kai kuriais atvejais tvirtinti prokuroro nutarimus nutraukti ikiteisminį tyrimą arba prokuroro nutarimus atnaujinti nutrauktą ikiteisminį tyrimą. Be to, ikiteisminio tyrimo teisėjas nagrinėja galimus skundus dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokuroro veiksmų ikiteisminio tyrimo metu ir atlieka kitus įstatyme numatytus veiksmus. Ikiteisminio tyrimo teisėjas jokių veiksmų neatlieka savo iniciatyva.

Apskritai ikiteisminio tyrimo teisėjas priima sprendimą dėl procesinių prievartos priemonių taikymo tik gavęs prokuroro prašymą. Tačiau tais atvejais, kai būtinas ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas, skubiais atvejais procesinių prievartos priemonių gali būti imamasi ikiteisminio tyrimo pareigūno arba prokuroro nutarimu. Per tris dienas nuo priemonių įgyvendinimo turi būti gautas ikiteisminio tyrimo teisėjo sutikimas arba nutartis, patvirtinanti šios veiklos teisėtumą.

¹ BPK 178 straipsnis.

Tarp BPK numatytų ikiteisminio tyrimo teisėjų nėra specializuotų skyrių / besispecializuojančių asmenų / specializuotų institucijų, išimtinai dirbančių finansinių nusikaltimų srityje. Ikiteisminio tyrimo teisėjas yra apylinkės teismo teisėjas, apylinkės teismo pirmininko paskirtas atlikti įstatymų tam tikrus ikiteisminio tyrimo veiksmus bei priimti tam tikrus sprendimus.

Siekiant pagerinti tam tikrų kategorijų bylų nagrinėjimą teisme, 2008 m. buvo patvirtintas Teisėjų specializacijos tam tikrų kategorijų byloms nagrinėti nustatymo tvarkos aprašas. Teismo pirmininkas, atsižvelgdamas į teisėjų kvalifikaciją ir žinias, priima sprendimą dėl bylos skyrimo tam tikram teisėjui. Praktikoje bendrosios jurisdikcijos teismų teisėjų specializacija paprastai nustatoma atsižvelgiant į bylų kategorijas ir įstatymuose apibrėžtas specialias ikiteisminio tyrimo teisėjų funkcijas.

2.1.4. Kitos susijusios institucijos

2.1.4.1. Valstybinė mokesčių inspekcija

Valstybinė mokesčių inspekcija atlieka apskaičiavimus ir renka mokesčius bei kitas įmokas valstybei. Ji rengia teisės aktus bei jų projektus ir teikia pasiūlymus Finansų ministerijai, kaip pagerinti mokesčių įstatymus ir kitus teisės aktus.

Atlikdami savo pareigas, Valstybinės mokesčių inspekcijos pareigūnai turi teisę:

- iš bendrovių, agentūrų, organizacijų ir kitų subjektų, įskaitant bankus ir kitas kredito bei finansų įstaigas, gauti duomenis, dokumentų kopijas ir elektronines laikmenas, susijusias su juridinių ar fizinių asmenų turtu bei pajamomis ir reikalingas mokesčių administravimo tikslais;
- patikrinti tam tikro asmens materialinius išteklius, kad nustatytų, kaip tas asmuo vykdo mokestines pareigas;
- išieškoti mokesčius, delspinigius, baudas ir kitas su biudžetu susijusias sumas, apibrėžtas teisės aktuose, kurių juridiniai ir fiziniai asmenys nesumokėjo laiku;
- protokoluoti administracinius teisės pažeidimus tais atvejais, kurie pagal teisės aktus priklauso Valstybinės mokesčių inspekcijos kompetencijai.

2.1.5. *Turto susigrąžinimo tarnyba (TST)*

Įgyvendinant Tarybos sprendimą 2007/845/TVR, Nutarimu Nr. 178 (2009 m. kovo mėn.) nustatoma, kad nacionalinė Turto susigrąžinimo tarnyba (TST) yra dvi institucijos – Lietuvos kriminalinės policijos biuras ir Generalinė prokuratūra.

Generalinė prokuratūra atlieka funkcijas, susijusias su bendradarbiavimu su užsienio valstybių kompetentingomis institucijomis ir tarptautinėmis organizacijomis dėl laikino nuosavybės teisės į nusikalstamu būdu įgytą turtą apribojimo, jo areštavimo ir konfiskavimo. Trys prokurorai, tiesiogiai pavaldūs departamento vyriausiajam prokurorui, atsako už tarptautinį bendradarbiavimą šiame departamente. Be to, jiems padėti paskiriami du vyriausiojo prokuroro padėjėjai ir keturi vyriausieji specialistai.

Generalinė prokuratūra naudoja baudžiamojo persekiojimo sistemos duomenų bazę. Šioje duomenų bazėje teisinės pagalbos prašymai registruojami ir klasifikuojami pagal jų rūšis, o jų vykdymo eiga užfiksuojama įrašuose. Šiai duomenų bazei pateikiama informacija apie prašymą pateikusią instituciją (nesvarbu, ar Lietuvos, ar užsienio valstybės), teisinės pagalbos prašymo rūšį, įtariamųjų ir kaltinamųjų, su kuriais susijęs teisinės pagalbos prašymas, vardus ir pavardes ir kitas aplinkybes.

Atlikdama su savitarpio teisine pagalba susijusias funkcijas, Generalinė prokuratūra organizuoja ir prižiūri savitarpio teisinės pagalbos prašymų, gautų iš užsienio valstybių kompetentingų institucijų, Eurojusto ir tarptautinių organizacijų, vykdymą suteikdama įgaliojimus juos įgyvendinti teritorinėms prokuratūroms ir ikiteisminio tyrimo tarnyboms jų kompetencijos srityje, taip pat koordinuodama jų veiksmus.

Lietuvos kriminalinės policijos biurui taip pat skyrus TST vaidmenį, buvo papildytos atitinkamos taisyklės ir jam buvo pavesta vykdyti ryšių palaikymą ir bendradarbiavimą dėl nusikalstamu būdu įgyto turto paieškos ir nustatymo. Šias funkcijas Lietuvos kriminalinės policijos biure atlieka atitinkami padaliniai, kuriems pavesta tirti ekonomines, finansines ir su organizuotu nusikalstamumu susijusias nusikalstamas veikas, t. y. nusikaltimų tyrimo ir organizuoto nusikalstamumo tyrimo padaliniai.

Lietuvos kriminalinės policijos biuras užtikrina ryšių palaikymą ir plėtoja bendradarbiavimą tarp Lietuvos Respublikos ir užsienio šalių kompetentingų institucijų, be to, atsižvelgdamas į užsienio kompetentingų institucijų prašymus ir laikydamasis nacionalinės teisės aktuose nustatytos tvarkos organizuoja nusikalstamu būdu įgyto turto paiešką ir nustatymą. Jis neturi specialių TST teisių / įgaliojimų.

Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių valdyboje dirba visą darbo dieną dirbantys pareigūnai ir darbuotojai. Jis turi vidaus duomenų bazę – SIBIS informacinę sistemą, kurioje registruojami iš Lietuvos ir užsienio gauti pranešimai ir užklausimai, formuojamos bylos, kurias galima peržiūrėti, surenkami ir nuskenuojami prie konkrečios bylos pridedami dokumentai ir nustatomi bei kontroliuojami terminai.

Lietuvos kriminalinės policijos biurui atliekant TST funkcijas, jo pareigūnai turi tiesioginę prieigą prie visų policijos duomenų bazių, Interpolo, SIS ir SIRENE ir Europolo informacinių sistemų. Be to, yra įvairių kitų registrų ir duomenų bazių, iš kurių duomenys gaunami naudojant tiesioginę elektroninę prieigą.

Lietuvos kompetentingos institucijos, atsakingos už bendradarbiavimą su užsienio šalimis civilinėse bylose, yra Teisingumo ministerija ir teismai. Praktikoje šios institucijos palaiko tiesioginius ryšius su užsienio šalių ir kitomis kompetentingomis institucijomis. Prireikus Generalinė prokuratūra, atlikdama TST funkcijas, tarpininkauja Teisingumo ministerijos ir teismų vardu palaikant ryšius su užsienio šalių TST ir kitomis kitų šalių kompetentingomis institucijomis.

Remiantis gauta informacija, 2009 m. policijos generalinio komisaro įsakymu buvo įsteigta speciali komisija TST veiklos klausimu. Ją sudaro 12 narių, atstovaujančių ikiteisminio tyrimo, nusikaltimų tyrimo, organizuoto nusikalstamumo tyrimo, policijos operatyvinės veiklos ir tarptautinio bendradarbiavimo sritims. Šios komisijos uždutys: apygardų policijos pareigūnų mokymas; dalyvavimas teisėkūros procese; tyrimų vykdymo (žvalgybos ir ikiteisminiame etapuose) rekomendacijų ir gairių, susijusių su turto paieška ir susigražinimu, rengimas; ir Camden turto susigražinimo tarpžinybinio tinklo (CARIN) kontaktinio punkto (prieiga prie Europolo saugaus keitimosi informacija programos SIENA) funkcijų atlikimas.

2.2. Mokymas

2.2.1. Policija

Apskritai, policijos struktūriniuose padaliniuose, kuriuos vykdomi finansų tyrimai ir (arba) finansinių nusikaltimų tyrimai arba atliekamos susijusios funkcijos, įdarbinti pareigūnai turi turėti aukštąjį universitetinį išsilavinimą arba jam prilygintą išsilavinimą.

2010 m. spalio mėn. Lietuvos policijos mokykloje kaip specialaus mokymo finansinių nusikaltimų srityje dalis buvo surengtas finansinių nusikaltimų tyrimo mokymo modulis. Mokyme dalyvavo 36 kriminalinės policijos pareigūnai ir du FNTT pareigūnai (iš viso – 38 dalyviai). 2011 m. mokyme dalyvavo 22 policijos pareigūnai.

Be to, 2011 m. Lietuvos policijos mokykloje pagal tyrimo metodikos programą „Nusikalstamų veikų, susijusių su sukčiavimu, tyrimo metodika“ buvo surengtas kriminalinei poliucijai skirtas mokymas su sukčiavimu susijusių nusikalstamų veikų srityje. Šiame mokyme dalyvavo 15 policijos pareigūnų. 2011 m. Lietuvos policijos mokyklai buvo pavesta surengti bendrą mokymą ikiteisminio tyrimo tarnybų ir prokuratūros atstovams nusikalstamu būdu įgytų lėšų ir kito susijusio turto paieškos srityje, vadovaujantis Tarpžinybine profesinės kvalifikacijos tobulinimo programa. 2011 m. buvo apmokyti 24 policijos pareigūnai ir taip pat du FNTT pareigūnai.

2.2.2. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba

FNTT padaliniuose, kuriuose vykdomi finansų tyrimai ir (arba) finansinių nusikaltimų tyrimai arba atliekamos susijusios funkcijos, dirba statutiniai valstybės tarnautojai, karjeros valstybės tarnautojai ir pagal darbo sutartis įdarbinti pareigūnai. Visiems jiems taikomi pareiginėse instrukcijose nustatyti specialūs reikalavimai. Pareiginės instrukcijos, įskaitant jose nustatytus specialius reikalavimus, rengiamos atsižvelgiant į funkcijas, kurias atlieka tam tikrame skyriuje dirbantys darbuotojai. Paprastai finansų tyrimus ir (arba) finansinių nusikaltimų tyrimus vykdančios darbuotojai privalo turėti aukštąjį universitetinį išsilavinimą arba jam prilygintą išsilavinimą socialinių mokslų studijų srityje.

FNTT neturi atskiro mokymo centro su įrengtais mokymo kambariais ir įdarbintais dėstytojais; todėl mokymo paslaugos yra perkamos. FNTT savo personalo mokymą rengia vadovaudamasi Lietuvos Vyriausybės patvirtinta Valstybės tarnautojų mokymo strategija, strateginiais tarnybos tikslais, atsižvelgdama į finansines galimybes ir pasiūlymus dėl mokymo būtinybės tam tikroje

srityje (pinigų plovimo prevencija, finansinių nusikaltimų tyrimas, operatyvinės veiklos mokymas, finansinis auditas, strateginis planavimas ir t. t.), kuriuos pateikia tarnybos padalinių vadovai. Be to, FNTT dalyvauja įvairių sričių tarptautiniuose (CEPOL – Europos policijos koledžo) mokymuose, konferencijose ir pan.

2.2.3. *Valstybės sienos apsaugos tarnyba*

Valstybės sienos apsaugos tarnybos ikiteisminio tyrimo pareigūnai privalo turėti aukštąjį bakalauro lygio išsilavinimą teisės srityje.

2.2.4. *Muitinė*

Beveik visose Muitinės kriminalinės tarnybos pareiginėse instrukcijose nustatytas privalomas reikalavimas turėti aukštąjį universitetinį išsilavinimą arba jam prilygintą išsilavinimą. Norint eiti nusikaltimų tyrimų padalinio vadovo pareigas būtina turėti aukštąjį universitetinį išsilavinimą teisės srityje.

2.2.5. *Specialiųjų tyrimų tarnyba*

STT pareigūnai turi turėti išsilavinimą, būtiną atitinkamoms pareigoms eiti vadovaujantis Valstybės tarnybos įstatyme nustatytais reikalavimais. Tarnybos padalinių vadovais arba ikiteisminio tyrimo pareigūnais gali būti skiriami tik asmenys, turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą arba jam prilygintą išsilavinimą.

2.2.6. *Baudžiamojo persekiojimo institucijos*

Prokuratūroje dirba prokurorai ir prokuratūros darbuotojai. Asmuo gali būti priimtas į tarnybą prokuratūroje ir paskirtas į prokuroro pareigas, jeigu jis turi aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą ir yra įgijęs teisės bakalauro ir teisės magistro profesinį kvalifikacinį laipsnį.

Prokuratūra tiek savarankiškai, tiek kartu su kitomis Lietuvos ar užsienio valstybių institucijomis ar organizacijomis rengia prokurorams skirtą mokymą, įskaitant mokymą finansinių nusikaltimų srityje. Be to, prokurorai siunčiami į Lietuvoje bei užsienyje vykstančius seminarus ir konferencijas. Pavyzdžiui, 2011 m. gegužės–birželio mėn. pagal Profesinės kvalifikacijos tobulinimo programą buvo surengtas ikiteisminio tyrimo pareigūnams, prokurorams ir teisėjams skirtas bendras mokymas turtinių nusikaltimų tyrimo ir turto susigrąžinimo klausimais.

2.2.7. *Teisėjai, dalyvaujantys ikiteisminio tyrimo etape*

Teisingumo ministerijos Mokymo centras reguliariai rengia teisėjams skirtus kursus ir mokymą. Pastaruoju metu, 2008–2010 m., buvo surengta teisėjams skirta mokymo sesija nusikalstamo elgesio finansų sistemoje, įskaitant tarptautinius aspektus, klausimu. Reikėtų pažymėti, kad 2011 m. baudžiamųjų teismų teisėjai nenorėjo dalyvauti šiuose kursuose.

Teisėjų mokymas organizuojamas rengiant seminarus. Šie seminarai suskirstyti į dvi dalis: teorinę dalį ir praktinį mokymą, t. y. darbą grupėse analizuojant ir sprendžiant praktinius atvejus, susijusius su finansinių nusikaltimų tyrimais ir baudžiamuoju persekiojimu. 2008–2010 m. laikotarpiu Teisingumo ministerijos Mokymo centre buvo surengti šeši tokie seminarai.

2.3. **Baudžiamoji politika**

2.3.1. *Bendra informacija*

Priimdami sprendimus, ikiteisminio tyrimo tarnybos, prokuroras, Valstybinė mokesčių inspekcija, taip pat bendrosios kompetencijos ir aukštesnės instancijos teismai dalyvauja įgyvendinant priemonių, skirtų lėšų ir turto susigrąžinimui, taikymo politiką. Įgyvendindamos priemonių, kuriomis daugiausia dėmesio skiriama lėšoms, taikymo politiką atitinkamos institucijos remiasi 2005 m. spalio 31 d. Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją, kurią Lietuva ratifikavo 2006 m. gruodžio mėn.¹, 31 straipsnio nuostatomis. Jos imasi būtinų priemonių, kad būtų galima konfiskuoti nusikalstamu būdu įgytas lėšas, gautas padarius pagal šią Konvenciją nustatytas nusikalstamas veikas, arba turtą, kurio vertė atitinka tokių lėšų vertę.

¹ Lietuva šią Konvenciją pasirašė 2003 m. gruodžio 10 d., o ratifikavo – 2006 m. gruodžio 9 d. Ratifikavimo dokumentas buvo deponuotas Jungtinių Tautų Generaliniam Sekretoriui 2006 m. gruodžio 21 d. Teisės aktus Konvencijos įgyvendinimo tikslais, įskaitant Lietuvos Respublikos Įstatymą dėl Jungtinių teisių konvencijos prieš korupciją ratifikavimo (Nr. X-943), Parlamentas priėmė 2006 m. gruodžio 5 d.; jie įsigaliojo ir buvo paskelbti Oficialiajame valstybės leidinyje 2006 m. gruodžio 14 d. JT ekspertai 2010–2015 m. peržiūros ciklui šiuo metu vykdo peržiūrą, kaip Lietuva įgyvendina Konvencijos III skyriaus „Kriminalizavimas ir teisėsauga“ 15–42 straipsnius ir IV skyriaus „Tarptautinis bendradarbiavimas“ 44–50 straipsnius.

Vienas iš *Lietuvos Vyriausybės programos* prioritetų – sukurti teises ir organizacines prielaidas veiksmingai atlikti nusikalstamu būdu įgytų pinigų ir turto paiešką, nustatymą ir konfiskavimą¹. Siekiant įgyvendinti šią priemonę, buvo iš dalies pakeisti baudžiamieji įstatymai, kad būtų patvirtintas išplėstinis turto konfiskavimas, ir buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą². Šis Vyriausybės programos prioritetas įgyvendinamas vykdamas konkrečius institucijų veiklos planus, o organizacinės veiklos klausimai sprendžiami tiek tarpžinybiniu, tiek departamentų lygiu.

Kaip nurodyta *Prokuratūros veiklos prioritetinių sričių 2010–2011 m. įgyvendinimo priemonių plane*, prokuratūros veiklos prioritetinė sritis finansinių nusikaltimų tyrimo srityje yra sukčiavimo, tai yra ES struktūrinių fondų, pridėtinės vertės mokesčio ir valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų neteisėto gavimo, tyrimas, įskaitant ikiteisminį su kontrabanda susijusių nusikalstamų veikų (kontrabanda, neteisėtas prekių ar produkcijos neišvežimas iš Lietuvos, muitinės apgaulė ir neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis) ikiteisminį tyrimą.

Priemonių, kuriomis daugiausia dėmesio skiriama lėšoms, taikymo politika apibūdinta vyriausybės prioritetu *Finansinis konsolidavimas ir euro*, pagal kurį viena iš siūlomų krypčių – mokesčių administravimo gerinimas, šešėlinės ekonomikos masto mažinimas ir skatinimas sąžiningai mokėti mokesčius. Šio prioriteto įgyvendinimas bus vertinamas remiantis vienu iš vertinimo rodiklių, tai yra bendru FNTT ir Valstybės mokesčių inspekcijos darbu siekiant užtikrinti civilinį procesą, turto konfiskavimą arba nusikalstamu būdu įgyto turto ir lėšų konfiskavimą. Nusikalstamos veikos tyrimo metu finansų ir galimo pinigų plovimo tyrimas vykdomas naudojantis ne tik baudžiamojo persekiojimo, bet ir mokesčių administravimo priemonėmis. Remiantis šiuo rodikliu, ikiteisminio tyrimo bylų, kai neteisėtu būdu įgytas turtas nustatomas bendradarbiaujant su mokesčių administratoriais, skaičius turėtų išaugti trimis procentais, palyginti su ankstesniais metais.

¹ Lietuvos Vyriausybės programos VI skyriaus 130 nuostata: sukursime teises ir organizacines prielaidas veiksmingai atlikti nusikalstamu būdu įgytų pinigų ir turto paiešką, nustatymą ir konfiskavimą.

² BK 72³ ir 189¹ straipsniai.

2.3.2. Turto susigrąžinimo politika

Baudžiamojo persekiojimo atliekant nusikalstamu būdu įgytų lėšų paiešką politika apibūdinta 2009–2012 m. laikotarpio *Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimo Lietuvoje strateginiame plane ir jo įgyvendinimo priemonėse* (toliau – Planas), kurį pasirašė Generalinis prokuroras, Lietuvos policija, STT, FNTT, Muitinės kriminalinė tarnyba ir Valstybės sienos apsaugos tarnyba. Šis planas buvo parengtas remiantis tarptautinės ir nacionalinės teisės aktais, pavyzdžiui, 2001 m. birželio 26 d. Tarybos pamatiniu sprendimu 2001/500/TVR dėl pinigų plovimo, nusikaltimo priemonių ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų nustatymo, paieškos, išaldymo, areštavimo ir konfiskavimo; 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatiniu sprendimu 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo; Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymu; Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu; Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu; Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymu; ir Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymu.

Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimo Lietuvoje plano (laikoma, kad sukčiavimas apima visas nusikalstamas veikas, kuriomis siekiama sukčiaujant nesažiningai praturtėti) tikslai yra tokie:

- apysunkių ir sunkių nusikaltimų tyrimo metu atlikti finansų tyrimą ir ištirti pinigų plovimo galimybę;
- siekti, kad visais atvejais, kai kaltinamasis pagrobta turtą pardavė ar kitaip panaudojęs gavo naudos, gautos lėšos būtų konfiskuojamos;
- didinti nusikalstamu būdu įgyti turto išieškojimo efektyvumą.

Šiame Plane nustatytų tikslų įgyvendinimas vertinamas laikantis šių kriterijų: ikiteisminio tyrimo metu surasto ir paimto turto arba apribotos nuosavybės teisės į turtą bei savanoriškai atlygintos žalos vertė; pradėtų ikiteisminių tyrimų ir ištirtų nusikaltimų dėl pinigų plovimo skaičius; ir baudžiamojo poveikio priemonės (turto konfiskavimo skyrimo atvejų skaičius ir konfiskuoto turto vertė).

Šiame plane pirma kartą nustatyta, kad finansų tyrimai yra informacijos apie įtariamojo ir su juo susijusių fizinių ar juridinių asmenų turtą, sandorius, finansines operacijas rinkimo procesas, siekiant surasti galimai nusikalstamu būdu įgytus pinigus ir turtą galimam civiliniam ieškiniui užtikrinti, taip pat surinkti kitą ikiteisminiam tyrimui svarbią informaciją, susijusią su turto sandoriais ir finansinėmis operacijomis. Turėtų būti akcentuotas tikslas užtikrinti, kad finansų ir pinigų plovimo klausimai būtų įtraukti į visus nusikaltimų, susijusių su turto įsigijimu, tyrimus.

Reikėtų pažymėti, kad siekiant formuoti vienodą finansų tyrimo praktiką į planą buvo įtraukta tokia priemonė: parengti rekomendacijas dėl finansų tyrimų, kuriose būtų nurodyta, kokie proceso ir kiti veiksmai turėtų būti atliekami finansų tyrimo metu. Įgyvendinant tyrimų ar baudžiamojo persekiojimo vykdymo politiką buvo iš dalies pakeisti ar papildyti tam tikri teisės aktai. Jie apima naujas nuostatas dėl turto konfiskavimo ir išplėstinio turto konfiskavimo nustatymo, taip pat nuostatas, kuriomis prokurorui suteikiami įgaliojimai užtikrinti turto konfiskavimą. Įgyvendinant pastarąją nuostatą, Valstybinė mokesčių inspekcija gali būti įpareigota pateikti *ekspertų išvadą arba informaciją* apie turto įgijimo ir lėšų gavimo šaltinius, taip pat pateikti jų pagrindimą, ir pateikti duomenis apie turto įgijimo ir pajamų gavimo šaltinius bei jų pagrindimą, nors tokiu atveju ji pati neturi jų pagrįsti.

Plane yra nuostata, kurioje teigiama, kad nusikalstamos veikos tyrimo tikslai – ne tik įrodyti įtariamojo kaltę, bet ir surasti turtą, apriboti nuosavybės teises į šį turtą ir jį konfiskuoti, taip pat užtikrinti nusikalstama veikla padarytos žalos atlyginimą. Be to, plane nustatomas tikslas organizuoti ir atlikti ikiteisminius tyrimus dėl apysunkių ir sunkių nusikaltimų taip, kad būtų užtikrinamas informacijos rinkimo procesas apie įtariamojo ir su juo susijusių fizinių ir juridinių asmenų turtą, sandorius ir pinigines operacijas. Tai daroma siekiant nustatyti, ar buvo legalizuojami nusikalstamu būdu įgytas turtas ir (arba) pinigai bei užtikrinti galimą turto konfiskavimą ir nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą.

Plane taip pat numatyta parengti rekomendacijas dėl finansų tyrimų, kuriose būtų nurodyta, kokie proceso ir kiti veiksmai turėtų būti atliekami tyrimo metu. Artimiausiu metu bus parengtas Generalinio prokuroro įsakymo projektas, kuriuo remiantis darbo grupė bus įpareigota iki 2011 m. pabaigos parengti rekomendacijas dėl finansų tyrimų.

Be to, plane numatyta parengti nusikalstamu būdu įgyto turto išieškojimo koncepciją aiškiai nustatant turto išieškojimo procese dalyvaujančių institucijų sąsajas, įskaitant jų kompetenciją, atsakomybę, ir prireikus pateikti siūlymus dėl reikiamų teisės aktų papildymo ar pakeitimo.

Plane taip pat visos institucijos, dalyvaujančios sukčiavimų tyrimuose, skatinamos organizuoti atitinkamus mokymus finansų tyrimo klausimais ir parengti pareigūnus, atliksiančius finansų tyrimus.

Valstybinė mokesčių inspekcija, atsižvelgdama į savo užduotį organizuoti apskričių valstybinių mokesčių inspekcijų veiklą ir į atitinkamus teisės aktus, įskaitant BK 189¹ straipsnį (neteisėtas praturtėjimas), įpareigoja apskričių valstybines mokesčių inspekcijas informuoti teisėsaugos institucijas apie atvejus, kai surastas turtas viršija gautas ir apmokestintas pajamas, jeigu šis skirtumas viršija 500 minimalaus gyvenimo lygio (MGL) turto vertės ribą¹.

2010 m. kovo mėn. nutarimu buvo atnaujinta *Komisijos valstybės ekonominės bei finansinės kontrolės ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimui koordinuoti* sudėtis. Komisija koordinuoja teisėsaugos institucijų veiklą šioje srityje ir rengia atitinkamas priemones. Kompetentingos institucijos įgyvendina Komisijos parengtas priemones ir reguliariai teikia ataskaitas bei siūlymus.

Kompetentingos institucijos savo kompetencijos srityje įgyvendina *Vyriausybės 2008–2012 metų veiklos strategijos* nuostatose numatytas priemones, taip pat prioritetus, tarpinstitucines programas ir planus. Pavyzdžiui, 2011 m. kovo mėn. buvo patvirtintas Policijos departamento 2011 metų veiklos planas.

¹ Minimalus gyvenimo lygis yra 130 LTL.

Apskritai, kompetentingos institucijos nusikalstamu būdu įgyto turto paiešką, areštavimą ir konfiskavimą laiko atskiru operatyvinių ir ikiteisminių tyrimų tikslu. Šio tikslo turėtų būti siekiama tuo pačiu metu. Manoma, kad tikslinga šiems veiksams skirti papildomų žmogiškųjų išteklių, lėšų ir tyrimo laiko. Tačiau šiuo metu papildomų žmogiškųjų išteklių skiriama tik sunkių ar sudėtingų nusikaltimų arba nusikalstamu būdu įgyto turto didelio masto paieškos atveju. Kitais atvejais ši veikla vykdoma naudojant turimus išteklius.

2.4. Išvados

- Lietuvos teisėsaugos ir teisminių institucijų, kurioms pavesta kovoti su finansiniais ir ekonominiais nusikaltimais, struktūra yra aiški ir atitinkama jų kompetencija aiškiai nustatyta teisės aktuose. Iš esmės bylos padalijamos remiantis privalomomis gairėmis dėl nusikalstamų veikų ir Generalinė prokuratūra jas paskirsto tarnyboms. Kaip teigia Lietuvos institucijos, bendradarbiavimo susitarimu (arba – tarpinstituciniu susitarimu) apibrėžiama konkreti institucijų atsakomybė bei kompetencija ir remiamas bylų paskirstymas pagal šias gaires.
- Tačiau nėra aišku, kaip gerai ši sistema veikia praktikoje ir ar veiksmingai išvengiama dubliavimosi, pavyzdžiui, kai įvairios tarnybos vykdo susijusius (preliminarius) tyrimus. Prokuratūra tvarko registrą, į kurį įtraukiami duomenys apie visus ikiteisminius tyrimus ir baudžiamojo persekiojimo atvejus. Visos atitinkamos tarnybos turi prieigą prie šio registro. Vis dėlto jame nėra pateikiama visa aktuali informacija apie tyrimus. Policija turi „įvykių“ registrą, kurioje pateikiama informacija apie vykstančius tyrimus, tačiau prieigą prie šios duomenų bazės turi tik policijos pareigūnai. Dėl to, kad nėra vieno integruoto registro arba duomenų bazės, kuriuose būtų pateikta visa visų tyrimą atliekančių institucijų turima aktuali informacija apie kiekvieną vykdomą tyrimą, atsiranda pavojus, kad Generalinė prokuratūra ne visuomet turės galimybių visapusiškai stebėti bendrą bylų paskirstymą ir nustatyti galimas bylų sąsajas. Todėl gali pasitaikyti, kad bylos, o taip pat ir tarnybų veikla, kartais dubliuosis.

- Ekspertų grupė buvo informuota, kad už finansinio nusikaltimo tyrimo bylą atsakingas prokuroras gali formuoti tarpdisciplinines grupes, kuriose dalyvautų visų susijusių tyrimą atliekančių institucijų atstovai. Puikus būdas užtikrinti, kad būtų veiksmingai kovojama su finansiniais nusikaltimais ir išvengta susijusių bylų ir tarnybų veiklos dubliavimosi – suvienyti skirtingų institucijų pastangas, patirtį ir kompetenciją, kai tiriami sudėtingi (finansiniai) nusikaltimai.
- Lietuvoje yra specializuotų tyrimą atliekančių institucijų, kurios ypač pritaikytos kovai su finansiniais nusikaltimais ir puikiai tinka šiam tikslui. Daugeliu atveju šiose institucijose yra labai specializuotų padalinių, kurių paskirtis – kova su finansiniais nusikaltimais. Geros praktikos pavyzdžiai – regioninių FNTT struktūrų Ūkinės finansinės veiklos tyrimo (Finansinio audito) skyriai. Šie padaliniai padeda visoms teisėsaugos institucijoms pasitelkdami savo specialias finansų ir apskaitos srities žinias.
- Ekspertų grupės nuomone, visų institucijų, kuriose buvo apsilankyta, personalas yra labai profesionalus ir nepaprastai atsidavęs. Akivaizdu, kad kova su finansiniais nusikaltimais yra visų susijusių subjektų veiklos prioritetas. Ypatingą išpūdį grupei padarė Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT) ir jos veiksmingas darbas tokioje opioje srityje, kaip valstybės tarnautojų korupcijos tyrimai.
- Kalbant apie Tarybos sprendimo 2007/845/TVR įgyvendinimą ir Turto susigrąžinimo tarnybų (TST) įsteigimą, šiuo tikslu Lietuvoje nebuvo įsteigta atskira institucija, kuri būtų atsakinga už nuosavybės ar turto susigrąžinimą. Lietuvos kriminalinės policijos biuras ir Generalinė prokuratūra bendrai atlieka TST funkcijas *tik* su tarptautiniu bendradarbiavimu susijusiais atvejais, pavyzdžiui, kitos valstybės narės prašymu laikinai apribojant nuosavybės teises. Taigi, TST atlieka labai ribotą funkciją ir turi mišrią struktūrą. Atsižvelgiant į tai, nėra aišku, kiek pridėtinės vertės TST gali suteikti tiek baudžiamojo persekiojimo institucijoms, tiek policijai. Be to, TST neatlieka areštuotų ir konfiskuotų prekių bei pinigų kasdienio valdymo ir, panašu, nėra atskiros Turto valdymo tarnybos.

- Remiantis gauta informacija galima teigti, kad baudžiamojo persekiojimo institucijos svarbiu tikslu laiko specializaciją. Pavyzdžiui, šiuo metu visose apygardų prokuratūrose dirba finansinių nusikaltimų srityje besispecializuojantys prokurorai. Šis pokytis yra rekomenduotinas, ypač atsižvelgiant į sudėtingą daugelio finansinių nusikaltimų pobūdį. Tačiau, priešingai tam, nėra paskirtų besispecializuojančių teisėjų, kurie nagrinėtų bylas dėl finansinių nusikaltimų. Tai, kad ekspertai pasitelkiami kaip liudytojai, nėra pakankama parama nesispecializuojantiems teisėjams ir nepakeičia specializacijos, kadangi patys teisėjai turi tam tikru mastu specializuotis, kad galėtų pasinaudoti specialiomis ekspertų žiniomis. Be to, ypač bylų dėl finansinių nusikaltimų atveju svarbu, kad teisėjas galėtų įvertinti liudytojo patikimumą. Tai nėra įmanoma, jeigu teisėjas nepakankamai specializuojasi. Be to, Lietuvoje yra specializuotų nepilnamečių bylų ir genocido nusikaltimų bylų teismų. Atsižvelgiant į šias aplinkybes ir į tai, kad finansinių nusikaltimų tyrimas Lietuvoje laikomas prioritetu, galima teigti, kad yra būtini specializuoti teismai, kurie nagrinėtų bylas dėl finansinių nusikaltimų.
- Panašu, kad policijos ir kitoms teisėsaugos institucijoms rengiamas mokymas finansinių nusikaltimų ir finansų tyrimų srityje yra palyginti elementarus ir nespecializuotas. Pastaruoju metu imtasi mokymo iniciatyvų turto paieškos / turto susigrąžinimo ir su sukčiavimu susijusių nusikaltimų bei finansinių nusikaltimų srityje, pavyzdžiui, neseniai Policijos mokykloje nustatyta mokymo programa finansinių nusikaltimų srityje.

Ši įvykių raida yra pozityvi, tačiau būtų geriausia, jeigu mokymui finansų tyrimų ir finansinių nusikaltimų srityje būtų taikomas labiau integruotas požiūris, pavyzdžiui, būtų sukurta oficiali akreditavimo sistema ir nuolatiniai specialaus mokymo moduliai.
- Panašu, kad retai vyksta specialus mokymas finansinių nusikaltimų srityje, skirtas teisminėms institucijoms ir ypač – bylas tiriantiems teisėjams. Prokurorams, panašu, suteikiamas *ad hoc* mokymas ir dėl prokurorų specializavimosi jie natūraliai apmokomi darbo vietoje. Tačiau, atrodo, nėra bendro mokymo modulio finansinių nusikaltimų klausimais, įskaitant akreditavimo procesą, pagal kurį būtų sistemingai plėtojama ir papildoma būtina kompetencija finansų tyrimų srityje. Be to, remiantis gauta informacija, panašu, kad kai kurie teisminių institucijų atstovai ne visiškai suvokia specialaus mokymo būtinybę ir jo teikiamą naudą.

- Kalbant apie nacionalinę baudžiamąją politiką, atsižvelgiant į Lietuvos Vyriausybės nustatytą nacionalinę strategiją buvo parengta Lietuvos Vyriausybės programa ir Sukčiavimo baudžiamojo persekiojimo stiprinimo planas. Ministro Pirmininko tarnyba rengia kelis planus, pavyzdžiui, kovos su šešėline ekonomika planą. Visuose juose yra numatyta konkrečių priemonių, skirtų tam tikroms įstaigoms ar institucijoms, įskaitant prievolę teikti įgyvendinimo ataskaitas. Taigi, yra parengti keli planai ir vykdoma bendra baudžiamoji politika, tačiau nėra aiškos nacionalinės kovos su finansiniais nusikaltimais politikos, kurią įgyvendinant dalyvautų visi susiję subjektai. Galiojantys Lietuvos teisės aktai, skirti kovai su finansiniais nusikaltimais, yra labai modernūs ir pažangūs. Tačiau norint užtikrinti, kad jų naudojimas būtų tikslingesnis ir kad būtų visapusiškai išnaudojami jų teikiami privalumai, būtina aiški integruota nacionalinė politika, kuri būtų grindžiama tiksliai apibrėžtais ir žvalgybos informacija grindžiamais prioritetais ir kuri apimtų ir prevencines, ir prievartos priemones, taip pat reikalingi visų skirtingų lygių ir tarnybų vertinimo rodikliai, kad būtų galima įvertinti jų indėlį ir veiksmingumą.

3. TYRIMAS IR BAUDŽIAMASIS PERSEKIOJIMAS

3.1. Turima informacija ir duomenų bazės

3.1.1. Duomenų bazės ir registrai

Apskritai ikiteisminio tyrimo tarnybos ir baudžiamąjį persekiojimą vykdančios tarnybos turi tiesioginę prieigą prie registrų ir duomenų bazių arba gali prašyti jų tvarkytojų pateikti informaciją, žinoma, atsižvelgiant į tai, ar su konkrečių registrų ir duomenų bazių tvarkytojais buvo pasirašyta informacijos teikimo sutartis ir, jeigu taip, kokios rūšies yra ta sutartis.

Norint pasinaudoti pirmiau minėtomis duomenų bazėmis nėra būtina gauti teismo leidimą, tačiau turi būti nurodytas duomenų paieškos ir peržiūros teisinis pagrindas.

3.1.1.1. Banko sąskaitos

Informacijos apie banko sąskaitas atitinkamo asmens vardu galima prašyti ir gauti iš **Valstybinės mokesčių inspekcijos**, kuri tvarko tokią informaciją. Mokesčių administravimo įstatymo 55 straipsnyje, kuris yra teisinis pagrindas, nustatyta, kad kredito įstaigos privalo pateikti mokesčių administratoriui informaciją apie Lietuvos ir užsienio juridinių bei fizinių asmenų atidarytas ir uždarytas visų rūšių sąskaitas. Tokia informacija pateikiama Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Finansų ministerijos raštu ne vėliau kaip per tris darbo dienas nuo sąskaitos atidarymo ar uždarymo dienos arba kitais kredito įstaigos ir centrinio mokesčių administratoriaus tarpusavio sutartyje nustatytais būdais ir terminais.

Apskritai yra du būdai gauti informaciją apie banko sąskaitas: pateikti prašymą raštu komerciniam bankui arba elektroninį prašymą mokesčių institucijai.

Vertinimo misijos metu ekspertų grupė buvo informuota, kad FNTT pagal bendradarbiavimo susitarimą su Valstybine mokesčių inspekcija turi galimybę gauti informaciją apie banko sąskaitas pagreitinta tvarka. Kaip teigia Lietuvos institucijos, pasibaigus vertinimo misijai buvo sudarytas naujas šių dviejų institucijų bendradarbiavimo susitarimas, pagal kurį FNTT suteikiama tiesioginė prieiga prie Valstybinės mokesčių inspekcijos tvarkomos banko sąskaitų duomenų bazės. Pagal Finansinių nusikaltimų tarnybos įstatymą FNTT turi teisę bet kurio banko prašyti pateikti bet kokią finansinę informaciją, būtiną jos uždaviniams ir funkcijoms vykdyti.

Prokuroras, kaip tyrimui vadovaujantis asmuo, taip pat gali prašyti pateikti banko sąskaitų duomenis ir tokia informacija visuomet suteikiama, tačiau jis neturi tiesioginės prieigos prie tokių duomenų.

3.1.1.2. Nekilnojamasis turtas

Nekilnojamojo turto registro operacijas reglamentuoja Nekilnojamojo turto registro įstatymas. Šis registras įsteigtas nekilnojamiesiems daiktams, nuosavybės bei kitoms daiktinėms teisėms į šiuos daiktus, šių teisių suvaržymams bei kitiems įstatymų nustatytiems juridiniams faktams registruoti ir informacijai apie registre sukauptus duomenis teikti.

Nekilnojamojo turto registre registruojami nekilnojamieji daiktai, jeigu jie Nekilnojamojo turto kadastro įstatymo nustatyta tvarka yra suformuoti kaip atskiri nekilnojamojo turto objektai ir jiems suteiktas unikalus numeris.

Nekilnojamojo turto registre registruojamos šios daiktinės teisės į nekilnojamąjį daiktą:

- nuosavybės teisė;
- turto patikėjimo teisė;
- valdymas kaip savarankiška daiktinė teisė;
- servitutas;
- uzufruktas;
- užstatymo teisė (superficies);
- ir t. t.

Nekilnojamojo turto registre registruojami šie su nekilnojamaisiais daiktais, daiktinėmis teisėmis į juos ir šių teisių suvaržymais susiję juridiniai faktai:

- sandoriai ir sprendimai, kurie keičia nekilnojamojo daikto teisinį statusą;
- registruojamo nekilnojamojo daikto bendraturčių sutartys dėl bendro daikto;
- registruojamo nekilnojamojo daikto paveldėjimas;
- registruojamo nekilnojamojo daikto areštas;

- registruojamo nekilnojamojo daikto (dydžio, paskirties ir pan.) pakitimai, taip pat daiktines teises į turinčių fizinių asmenų vardo ar pavardės arba juridinių asmenų pavadinimo pasikeitimai;
- civilinės bylos dėl registruojamo nekilnojamojo daikto teisinio statuso iškėlimas;
- įsiteisėję teismo sprendimai ir teismo nutartys, turintys įtakos registruojamo nekilnojamojo daikto teisiniam statusui;
- turto administravimas;
- naujo nekilnojamojo daikto suformavimas ar buvusio nekilnojamojo daikto išnykimas.

Nekilnojamojo turto registrą tvarko Teisingumo ministerija ir valstybės įmonė Registrų centras.

Duomenų reikia prašyti iš registro tvarkytojų. FNTT ir policijos įstaigos turi tiesioginę prieigą prie šio registro.

3.1.1.3. Juridiniai asmenys

Juridinių asmenų registrą reglamentuoja Juridinių asmenų registro įstatymas. Juridinių asmenų registras yra pagrindinis valstybės registras. Jame registruojami juridiniai asmenys, taip pat kaupiami, saugomi ir tvarkomi su jais susiję duomenys bei dokumentai.

Juridinių asmenų registrą tvarko Teisingumo ministerija ir valstybės įmonė Registrų centras.

Juridinių asmenų registro duomenys, taip pat registre kaupiami dokumentai ir bet kuri kita registruoti pateikta informacija yra vieša ir teikiama įstatymų bei kitų teisės aktų nustatyta tvarka.

Duomenų reikia prašyti iš registro tvarkytojų. FNTT ir policijos įstaigos turi tiesioginę prieigą prie šio registro.

3.1.1.4. Variklinės transporto priemonės ¹

Valstybės įmonė REGITRA yra kelių transporto priemonių registro tvarkymo įstaiga.

Registre tvarkomi šie duomenys:

- variklinių transporto priemonių techniniai duomenys;
- variklinių transporto priemonių valdytojų duomenys;
- apribojimų duomenys (gaunami iš kitų šaltinių).

Variklinių transporto priemonių valdytojai / savininkai nedelsdami, ir bet kuriuo atveju ne vėliau kaip per mėnesį, privalo pranešti registruui apie duomenų pasikeitimus ir pateikti atitinkamus tokių pasikeitimą patvirtinančius dokumentus. Kartą per kalendorinius metus variklinės transporto priemonės valdytojas / savininkas turi teisę gauti informaciją apie jo vardu registruotas variklines transporto priemones.

Fizinių ir juridinių asmenų prašymu gali būti už atlyginimą suteikti konkretesni duomenys apie variklines transporto priemones, jų teisinę būklę ir jų savininkus vadovaujantis Valstybės registro įstatymu, Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu ir kitais Lietuvos Respublikos teisės aktais.

Registro duomenys teikiami pagal duomenų gavėjo prašymą, kuriame nurodomas duomenų naudojimo tikslas. Jeigu prašymas susijęs su duomenimis apie fizinio asmens vardu registruotas variklines transporto priemones, prašyme nurodomas tokių duomenų naudojimo tikslas, duomenų teikimo bei gavimo teisinis pagrindas ir prašomų pateikti duomenų apimtis. Šiuos duomenis galima užsakyti bet kuriame REGITRA padalinyje.

¹ 2011 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo įregistruota 17 364 dviračiai mopedai, 21 triratis mopedas, 36 081 motociklas, 6 201 motociklas su šonine priekaba, 440 triračių ir keturračių motociklų, 51 keturratis motociklas, kurių masė ne didesnė kaip 350 kg, 530 keturračių motociklų, kurių masė ne didesnė kaip 400 kg, 1 734 047 lengvieji automobiliai, 7 690 autobusų, kurių masė ne didesnė kaip 5 t, 7 054 autobusai, kurių masė didesnė kaip 5 t, 95 930 sunkvežimių, kurių masė ne didesnė kaip 3,5 t, 33 628 sunkvežimiai, kurių masė didesnė kaip 3,5 t ir ne didesnė kaip 12 t, 45 651 sunkvežimis, kurių masė didesnė kaip 12 t, 106 199 priekabos, kurių masė ne didesnė kaip 0,75 t, 13 902 priekabės ir puspriekabės, kurių masė didesnė kaip 0,75 t ir ne didesnė kaip 3,5 t, 4 367 priekabės ir puspriekabės, kurių masė didesnė kaip 3,5 t ir ne didesnė kaip 10 t, 35 392 priekabės ir puspriekabės, kurių masė didesnė kaip 10 t; iš viso – 2 144 548 variklinės transporto priemonės.

Duomenų reikia prašyti iš registro tvarkytojų. FNTT ir policijos įstaigos turi tiesioginę prieigą prie šio registro.

3.1.1.5. Laivai

Vidaus vandenų laivų registre tvarkomi duomenys apie objekto registravimo procedūrą, bendri duomenys apie registro objektus, duomenys apie registro objekto savininkus ir valdytojus, duomenys, susiję su registracijos tikslais pateiktais dokumentais, duomenys apie su registro objektu susijusias daiktines teises bei susijusius apribojimus ir duomenys apie ankstesnį registro objekto registravimą.

Remiantis Susisiekimo ministerijos interneto svetainėje pateiktais duomenimis, šiuo metu Vidaus vandenų laivų registre užregistruota maždaug 100 vidaus vandenų laivų ir maždaug 30 000 mažų ir pramoginių laivų.

Kaip nurodyta pirmiau, duomenų reikia prašyti iš registro tvarkytojų. FNTT ir policijos įstaigos turi tiesioginę prieigą prie šio registro.

3.1.1.6. Turto arešto aktų registras

Turto arešto aktų registras yra viešas valstybės registras, kuriame registruojami valstybės institucijų (pareigūnų) priimti turto arešto aktai. Pagal įstatymų nuostatas teisės valdyti turtą laikinai apribojamos jį areštuojuant. Šiuos aktus skelbia teismai, teisėjai, antstoliai, prokurorai, Valstybinė mokesčių inspekcija ir kitos valstybės institucijos.

Registro duomenų bazę tvarko Teisingumo ministerijos jurisdikcijai priklausanti Centrinė hipotekos įstaiga.

3.1.2. Bendradarbiavimas nacionaliniu lygiu

Ikiteisminio tyrimo metu informaciją apie bankų sąskaitas galima gauti BPK **155 straipsnyje** nustatyta tvarka; pagal ją prokuroras priima nutarimą gauti informaciją raštu, o ikiteisminio tyrimo teisėjas duoda savo sutikimą. Priėmęs nutarimą susipažinti su informacija, prokuroras turi gauti ikiteisminio tyrimo teisėjo sutikimą, kad gautų šią informaciją. Susipažinti su informacija nėra įmanoma, jeigu nėra gaunamas ikiteisminio tyrimo teisėjo sutikimas.

Prokuroro pavedimu susipažinti su informacija gali ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas.

Aptariamą informaciją taip pat galima gauti BPK **147 straipsnyje** nustatyta tvarka, paimant ikiteisminiam tyrimui būtinus dokumentus. Poėmis daromas motyvuota ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, kuri priimama išnagrinėjus prokuroro prašymą dėl poėmio nutarties. Poėmis nėra įmanomas be teisėjo nutarties. Tačiau įstatyme nustatyta, kad neatidėliotinais atvejais poėmis gali būti daromas ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarimu, tačiau šiuo atveju per tris dienas nuo poėmio padarymo turi būti gaunamas ikiteisminio tyrimo teisėjo patvirtinimas dėl padaryto poėmio teisėtumo. Poėmį gali daryti ikiteisminio tyrimo pareigūnas.

Be to, pagal BPK **97 straipsnį** galima gauti informaciją, jeigu gautas vienos iš ikiteisminio tyrimo šalių leidimas gauti duomenis apie jo finansines operacijas. BPK 97 straipsnyje nustatytą priemonę taip pat gali taikyti ikiteisminio tyrimo pareigūnas.

Vadovaujantis šiuo straipsniu, galima gauti informaciją, ar konkretus fizinis arba juridinis asmuo yra banko arba bet kurios kitos kredito įstaigos klientas arba juo nėra, t. y., ar to asmens vardu yra atidaryta sąskaita (nurodoma sąskaitos rūšis ir numeris), ar tam asmeniui buvo teiktos kitos finansinės paslaugos (pavyzdžiui, banko seifo nuoma arba kredito teikimas), neatskleidžiant paslaugų sąlygų ir turinio.

Informaciją apie su konkrečiu banku vykdytas ir jo vykdytas operacijas ateityje bus galima gauti **BPK 160 straipsnyje** (slaptas sekimas) nustatyta tvarka. Ikiteisminio tyrimo teisėjas, gavęs prokuroro prašymą, gali paskirti asmens ar transporto priemonės arba objekto sekimą. Ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje ir ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarime turi būti nurodytas asmuo ar transporto priemonė arba objektas, kuris bus sekamas, duomenys, pagrindžiantys būtinybę taikyti šią priemonę, ir slapto sekimo trukmė. Jei slapto sekimo metu norima daryti vaizdo ar garso įrašą arba filmuoti, tai taip pat turi būti numatyta ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje ir ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarime. Slapto sekimo protokolas ir kiti su slapto sekimu susiję bylos dokumentai surašomi vadovaujantis BPK 201 straipsnyje nustatytais taisyklėmis.

Neatidėliotinais atvejais sekimo veiksmai gali būti atliekami ir ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarimu. Šiuo atveju per tris dienas nuo tokių veiksmų pradžios turi būti gautas ikiteisminio tyrimo teisėjo sutikimas. Jei toks sutikimas negaunamas, pradėti veiksmai turi būti nutraukti, o jų metu gauti duomenys nedelsiant sunaikinami.

Kaip nurodyta **Operatyvinės veiklos įstatymo** 7 straipsnio 1 dalies 12 punkte, operatyvinės veiklos subjektai turi teisę gauti iš įmonių, įstaigų ir organizacijų operatyvinei veiklai reikalingą informaciją, išskyrus informaciją, kuriai gauti pagal įstatymus reikalinga motyvuota teismo nutartis.

Finansinių nusikaltimų tarnybos įstatyme¹ nurodyta, kad ši tarnyba, kaip specializuota ikiteisminio tyrimo įstaiga, turi teisę gauti iš Lietuvos banko, komercinių bankų ir kitų kredito bei finansinių įstaigų, taip pat kitų juridinių bei fizinių asmenų reikiamą informaciją, būtiną FNTT veiklos uždaviniams, funkcijoms vykdyti, paaiškinimus, pažymėjimų ir dokumentų nuorašus apie juridinio ar fizinio asmens turtą bei pajamas, taip pat apie ūkines finansines operacijas.

¹ 11 straipsnio 1 dalies 3 punktas.

Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme ¹ nurodyta, kad FNTT taip pat turi teisę gauti iš valstybės institucijų, finansų įstaigų ir kitų subjektų, išskyrus advokatus ar advokatų padėjėjus, reikalingus duomenis ir dokumentus apie pinigines operacijas ir sandorius;

Pirmiau apibrėžtas priemonės galima taikyti tiriant bet kurią nusikalstamą veiką. Įstatymais nėra nustatyta didžiausia tam tikros priemonės taikymo trukmė, tačiau skiriant atlikti slaptą sekimą turi būti nustatytas vykdymo terminas.

Ikiteisminio tyrimo etape asmenys, kurių atžvilgiu atliekamas tyrimas, dažnai tiesiogiai gauna informaciją apie priemonės, kurių imtasi, nes jie susiję su šių priemonių vykdymu. Kaip nurodyta BPK 161 straipsnyje, asmeniui, kuriam buvo taikoma BKP 155 straipsnyje nustatyta priemonė „Prokuroro teisė susipažinti su informacija“, baigus tokią priemonę taikyti turi būti pranešta apie ją. Pranešti būtina iškart, kai tai įmanoma padaryti nepakenkiant tyrimo sėkmei.

Kaip nurodyta Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje, finansų įstaigoms ir jų darbuotojams, taip pat kitiems subjektams ir jų darbuotojams draudžiama pranešti klientui ar kitiems asmenims, kad informacija apie kliento atliekamas pinigines operacijas arba sudaromus sandorius, arba dėl jų atliekamą tyrimą pateikta FNTT. Šis draudimas netaikomas advokatams ir advokatų padėjėjams.

Pinigų plovimo prevencijos srityje glaudus komercinių bankų ir FNTT bendradarbiavimas vykdomas pasitelkiant abiejų pusių paskirtus kontaktinius asmenis ². Reikiamą informaciją galima gauti pateikus prašymą raštu komerciniam bankui arba elektroninį prašymą mokesčių institucijai. Šiuo atveju galima gauti tik informaciją apie sąskaitos buvimą. Bankai privalo šiuos duomenis pateikti teisėsaugos institucijoms.

¹ 7 straipsnio 1 dalies 1 punktas.

² Kaip teigia Lietuvos institucijos, praktikoje šie kontaktiniai asmenys veikia kaip atitikties užtikrinimo pareigūnai. Apie jų paskyrimą turi būti raštu pranešta FNTT ir jie reguliariai palaiko ryšius su šia tarnyba.

Gynėjai, kaip nurodyta BPK, privalo saugoti profesinę paslaptį, taigi advokatai ir advokatų padėjėjai neturi teisės atskleisti žinių, kurias jie sužinojo vykdydami gynėjo pareigas. Kaip nurodyta Advokatūros įstatymo 46 straipsnio 1 dalyje, advokatas negali būti šaukiamas kaip liudytojas ar teikti paaiškinimus dėl aplinkybių, kurias sužinojo eidamas savo profesines pareigas. Todėl negalima prašyti ir gauti informacijos iš advokato.

Lietuvoje yra devyni komerciniai bankai, veikiantys pagal Lietuvos banko išduotą licenciją. Šis skaičius nėra didelis, ir todėl gauti informaciją raštu yra palyginti nesunku. Praktikoje informaciją iš bankų galima prireikus gauti tikroju laiku.

Tyrėjai ir prokurorai neturi tiesioginės prieigos prie atskirų bankų duomenų bazių. Informacija gaunama raštu ir, prireikus, naudojant kitas ryšio priemones.

Banko sąskaitos stebėseną vykdoma gavus konkretų ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovo arba skyrių vadovų tyrėjo iniciatyva atsiųstą prašymą. Terminas, per kurį bankai turi pateikti informaciją apie kiekvieną atliktą finansinę operaciją, nurodomas prašyme. Ši informacija perduodama prašyme nurodyta tvarka (raštu arba elektroniniu būdu).

3.1.3. *Bendradarbiavimas Europos lygiu*

3.1.3.1. Konvencijos dėl ES valstybių narių savitarpio teisinės pagalbos protokolas

Lietuva Įstatymu Nr. IX-2007 (2004 m. vasario 5 d.) yra ratifikavusi Konvenciją dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose ir jos protokolą.

3.1.3.2. Turto susigrąžinimo tarnybos (TST) vaidmuo

Atlikdamas TST funkcijas, Lietuvos kriminalinės policijos biuras pateikia informaciją, susijusią su vykdančią nusikalstamą veiklą gautu turtu. Jeigu nepateiktas savitarpio teisinės pagalbos prašymas, jis gali pateikti informaciją ir teikti pagalbą tik tiek, kiek leidžiama pagal atitinkamus teisės aktus.

3.1.3.3. Prašymus gauti informacijos nagrinėjančios kompetentingos institucijos

Ikiteisminius tyrimus atliekančios ikiteisminio tyrimo įstaigos ir prokuratūros gali pateikti prašymą gauti informacijos.

Prašymo pateikimo atveju Teisingumo ministerija ir Generalinė prokuratūra atlieka centrinių institucijų funkcijas, o apygardų prokuratūros, Lietuvos apeliacinis teismas ir apygardų bei apylinkių teismai atlieka kompetentingų teisminių institucijų funkcijas. Ta pati tvarka taikoma prašymo gavimui.

Ikiteisminio tyrimo įstaigos (policija, FNTT ir t. t.), prokuratūros ir teismai vykdo prašymą prašymą gavusioje valstybėje.

3.1.3.4. Problemos, su kuriomis susidurta

Problemos, su kuriomis susidurta veikiant kaip prašančiajai valstybei, yra šios:

- Terminai: savitarpio teisinės pagalbos prašymas kitose valstybėse dažnai vykdomas pavėluotai.
- Išsamumas: ne visi prašymai dėl teisinių procesinių veiksmų buvo įvykdyti, o pateiktame atsakyme kartais nenurodomos priežastys, dėl kurių tam tikra prašymo dalis nebuvo įvykdyta. Dažnai, atliekant asmenų apklausą, užduodami tik iš anksto parengti klausimai, o išsamesnių klausimų neužduodama, net jeigu į pirminį klausimą atsakyta neišsamiai arba atsakymai nenuoseklūs.
- Nepakankamas ryšių palaikymas: kai prašymas buvo perduotas kitai jį vykdyti kompetentingai institucijai, prašančioji valstybė nebuvo informuota apie tokį perdavimą.
- Sunkumai gaunant informaciją: FNTT ir Lietuvos kriminalinės policijos biuro (taip pat atliekančio TST funkcijas) prašymai gauti pirminę informaciją apie banko sąskaitas ir turimą nekilnojamąjį turtą arba kitą svarbią informaciją nebuvo vykdomi, ir prireikia pateikti savitarpio teisinės pagalbos prašymą. Be to, kai kurios valstybės nėra sukūrusios pagrindinio nekilnojamojo turto registro ir kitų centralizuotų duomenų bazių. Dėl šios priežasties informacijos gavimo procesas tampa sudėtingesnis ir lėtesnis.

3.2. Finansų tyrimas ir finansinės žvalgybos informacijos naudojimas

3.2.1. Teisinė sistema

Finansinių nusikaltimų ikiteisminiai tyrimai atliekami vadovaujantis Baudžiamojo proceso kodekso nuostatomis, reglamentuojančiomis visų nusikalstamų veikų tyrimą.

BPK nurodyta, kad policija yra universali ikiteisminio tyrimo įstaiga. Kitos ikiteisminio tyrimo įstaigos tiria nusikalstamas veikas, išaiškėjusias šioms institucijoms atliekant tiesiogines funkcijas, numatytas jų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose.

Remiantis Generalinio prokuroro rekomendacijomis dėl nusikalstamų veikų tyrimo užduočių skyrimo ikiteisminio tyrimo įstaigoms, konkrečių finansinių nusikaltimų tyrimas skiriamas FNTT pagal jos kompetenciją.

Finansų tyrimas atliekamas vadovaujantis BPK nuostatomis, o prieš pradėdant ikiteisminį tyrimą surenkami duomenys pagal Operatyvinės veiklos įstatymo nuostatas. Finansinių nusikaltimų tyrimas atliekamas vadovaujantis taip pat Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo nuostatomis.

3.2.2. Finansų tyrimų naudojimas ir veiksmingumas

Tiriant, pavyzdžiui, prekybos žmonėmis nusikaltimus ir elektroninius nusikaltimus analizuojamas lėšų srautas įtariamųjų ir susijusių asmenų (šeimos narių ir kitų asmenų, su kuriais jie palaiko ryšius) banko sąskaitose. Tokiais tyrimais siekiama surinkti informaciją apie asmenų bendrininkavimą darant nusikaltimus, nustatyti, ar buvo atliktos finansinės operacijos ar sandoriai norint legalizuoti nusikalstamu būdu įgytą turtą, taip pat surasti šį turtą ir apriboti nuosavybės teises siekiant užtikrinti galimą civilinę bylą ir turto konfiskavimą.

Kaip teigia Lietuvos institucijos, laikotarpiu nuo 2010 m. gruodžio 11 d. (kai įsigaliojo naujos BK nuostatos) ir 2011 m. birželio mėn. FNTT pradėjo 70 finansų tyrimų (55 iš jų susiję su ikiteisminiais tyrimais, o 15 – su kitais tyrimais). Atliekamais finansų tyrimais siekiama nustatyti turto, kuris, kaip įtariama, nebuvo įgytas naudojant teisėtas pajamas, vertę. Atlikus ikiteisminius tyrimus, kurių metu kartu buvo atliekamas finansų tyrimas, laikinai apribotos nuosavybės teisės į turtą, kurio bendra vertė – 13,1 mln. LTL.

3.2.3. *Tolesnis finansų tyrimas užbaigus bylą*

Jeigu bet kurios veiklos ikiteisminio tyrimo metu nustatoma, kad siekiant įteisinti ar nusišlepti nusikaltimo vykdytojo ar kito asmens pinigus ar turtą buvo atliktos tam tikros finansinės operacijos arba sudaromi sandoriai, arba kad įtariamasis ar kitas asmuo turi didelės vertės turtą ir šis turtas negalėjo būti įgytas naudojant teisėtas pajamas, pradedamas naujos nusikalstamos veikos, nustatytos BK 216 straipsnyje (nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas) arba 189¹ straipsnyje (neteisėtas praturtėjimas), ikiteisminis tyrimas. Su pinigų plovimu ir neteisėtu praturtėjimu susijusį tyrimą galima tęsti ir po to, kai teismui perduodama ikiteisminio tyrimo medžiaga, susijusi su pagrindine nusikalstama veika, prieš tai atskiriant ikiteisminį tyrimą.

Remiantis atitinkamų institucijų pateikta informacija, FNTT 2010 m. gruodžio 11 d.–2011 m. birželio mėn. pradėjo 24 ikiteisminius tyrimus pagal BK 189¹ straipsnį: vieną – 2010 m. ir 23 – 2011 m. pirmą pusmetį ¹. Kituose dar vykdomuose ikiteisminiuose tyrimuose nustatyta turto, kuris, kaip įtariama, nebuvo įgytas naudojant teisėtas pajamas, vertė yra 25,5 mln. LTL ir buvo laikinai apribotos nuosavybės teisės į turtą, kurio bendra vertė – 6,5 mln. LTL.

3.2.4. *Specialūs teisinio pobūdžio įgaliojimai*

BPK nėra numatyta teisinio pobūdžio įgaliojimų, suteikiamų tiriant bylas dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų. Šios bylos, kaip ir bylos dėl neteisėto praturtėjimo, paskelbiamos ir tiriamos bendradarbiaujant su Valstybine mokesčių inspekcija, kuri pagal Mokesčių administravimo įstatymą tikrina mokesčių mokėjimą.

¹ Iš 24 pradėtų tyrimų užbaigti trys tyrimai: atlikus vieną iš jų buvo priimtas apkaltinamasis nuosprendis pagal BPK 418 straipsnį – buvo nustatyta, kad 76 397 LTL suma negalėjo būti įgyta naudojant teisėtas pajamas, o buvo įgyta nelegaliai, ir pagal BK 72 straipsnį ši suma buvo konfiskuota; vienas ikiteisminis tyrimas buvo užbaigtas pagal Lietuvos BPK 220 straipsnį ir byla buvo perduota teismui, kur buvo nustatyta, kad 98 000 LTL vertės turtas buvo įgytas nelegaliomis lėšomis; ir vienas ikiteisminis tyrimas buvo sustabdytas pagal BPK 3¹ straipsnį.

3.2.5. *Privačių ekspertų dalyvavimas*

Tiriant bylas dėl nelegalių lėšų Valstybinės mokesčių inspekcijos ir FNTT specialistai pateikia savo išvadas. Policija taip pat turi finansų specialistų. Sudėtingesnių bylų, kurioms būtinos specialios žinios, tyrimus atlieka Teismo ekspertizės centro prie Teisingumo ministerijos ekspertai. Tais atvejais, kai valstybės institucijose ar ekspertų institucijose nėra tam tikros specializacijos ekspertų, taip pat galima pasitelkti privačius specialistus ar ekspertus.

Generalinis prokuroras patvirtino Rekomendacijas dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo, kuriose taip pat numatyta privačių specialistų ir ekspertų atrankos tvarka.

3.2.6. *Finansinė žvalgyba*

3.2.6.1. Finansų tyrimai žvalgybos etape

Ikiteisminio tyrimo įstaigos (policija, FNTT, Muitinės kriminalinė tarnyba, Valstybės sienos apsaugos tarnyba ir t. t.) žvalgybos etape, vadovaudamosi Operatyvinės veiklos įstatymu, renka informaciją apie galbūt padarytos nusikalstamos veikos finansinį pobūdį (lėšų judėjimą, turto nuosavybę ir jo kilmę ir pan.).

3.2.6.2. Finansinės žvalgybos padalinys (FŽP)

FNTT yra nacionalinis Finansinės žvalgybos padalinys (FŽP). Kitos teisėsaugos institucijos gali gauti finansinę informaciją apie tam tikras pinigines operacijas automatiškai arba pateikus atskirą prašymą ¹.

FNTT veikia specialus skyrius, atliekantis FŽP funkcijas. Pinigų plovimo prevencijos priemonės FNTT įgyvendinamos tiesiogiai, atliekant Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme nustatytas funkcijas.

¹ Kaip nustatyta 2010 m. balandžio 14 d. Vyriausybės nutarime Nr. 404 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 2006 m. birželio 1 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 527 „Dėl Finansinių nusikaltimų tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos disponuojamos informacijos apie kliento pinigines operacijas ir sandorius teikimo Lietuvos teisėsaugos ir kitoms valstybės institucijoms taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo.

FNTT renka ir registruoja teisės aktuose apibrėžtą informaciją apie finansų įstaigų ir kitų subjektų atliekamas finansines operacijas bei sandorius ir apie tokias operacijas bei sandorius atliekančius klientus, nesvarbu, ar tai fiziniai, ar juridiniai asmenys. Tuomet gauta informacija sisteminama ir analizuojama.

Remdamasi tokia analize ir nustatiusi galimų nusikalstamų veikų požymius, FNTT vykdo operatyvinę veiklą arba atlieka ikiteisminius tyrimus, susijusius su nelegaliai įgytų pinigų ar turto legalizavimu arba kitais nusikaltimais. Ji taip pat, įgyvendindama pinigų plovimo ir (arba) teroristų finansavimo prevencijos priemones, bendradarbiauja su užsienio šalių institucijomis bei tarptautinėmis organizacijomis ir keičiasi su jomis informacija bei atlieka kitas pirmiau nurodytuose teisės aktuose nustatytas funkcijas. Be to, pradėjus ikiteisminį tyrimą ir jį atliekant, įgyvendinamos žvalgybos priemonės.

Apie FŽP veiklą yra labai mažai statistinių duomenų. 2010 m. buvo daugiau kaip 750 000 pranešimų apie nustatytą ribą viršijančius sandorius ir 222 pranešimai apie įtartinus sandorius. Didelę daugumą pranešimų – 165 pranešimus – pateikė komerciniai bankai; yra kelios kategorijos ataskaitas teikiančių subjektų, kurie neteikia jokių pranešimų apie įtartinus sandorius, pavyzdžiui, draudimo bendrovės ir investicinės įmonės.

Kai FŽP gauna pranešimą apie įtartiną sandorį, pavyzdžiui, iš banko, jis užveda analizės darbo bylą ir perduoda šią bylą vietos padaliniams, kurie gali pradėti sandorio ikiteisminį tyrimą arba operatyvinį tyrimą. Remiantis vertinimo misijos metu gauta informacija, maždaug pusė pranešimų apie įtartinus sandorius perduodama tirti vietos padaliniams (mokesčių institucijoms ar policijai) arba kitoms atitinkamoms institucijoms. FŽP atlieka ataskaitas teikiančių subjektų priežiūrą ir gali būti informuojamas apie prievolės teikti ataskaitą pažeidimus. FŽP taip pat teikia gaires įvairiems ataskaitas teikiantiems subjektams, pavyzdžiui, išperkamosios nuomos bendrovėms, pašto paslaugų teikėjams ir apskaitininkams.

3.2.6.3. Naujų bylų pradėjimas remiantis finansinės žvalgybos informacija

Gauta finansinės žvalgybos informacija taip pat galima naudotis priimant sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo.

FNTT skyriams, atliekantiems ikiteisminio tyrimo funkcijas, teikiama susisteminta žvalgybos informacija ir analizė. Atsižvelgiant į situaciją, šie skyriai tikrina žvalgybinę informaciją, pradeda vykdyti operatyvinę veiklą arba nedelsdami pradeda ikiteisminį tyrimą. Kai įmanoma, ši informacija taip pat nusiunčiama kitoms valstybės įstaigoms.

3.2.6.4. Bendradarbiavimas su kitomis institucijomis renkant finansinę žvalgybos informaciją
Bendradarbiavimas yra vienas iš pagrindinių žvalgybos darbo principų ir yra nuolat vykdomas.

2010 m. rugpjūčio mėn., įgyvendinant Vyriausybės komisijos valstybės ekonominės bei finansinės kontrolės ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimui koordinuoti priemonių planą, kuriuo siekiama plėtoti bendradarbiavimą ir koordinuoti veiksmus kovos su nusikaltimais srityje, FNTT, Muitinės tarnyba, Valstybės sienos apsaugos tarnyba ir Policijos departamentas pasirašė Bendradarbiavimo susitarimą¹. Susitarimo šalys įsipareigojo keistis informacija apie kovą su nusikaltimais, jų prevenciją bei kitus klausimus ir koordinuoti veiksmus įvairiais lygiais (centrinio, apskričių, apygardų lygiais).

Įgyvendindamos susitarimą, Šalys įsteigė **Kriminalinės informacijos analizės centrą (KIAC)**² – nuolatos veikiančią tarpinstitucinę Šalių darbo grupę, kurios paskirtis – plėtoti bendradarbiavimą būtent analizuojant Šalių surinktą informaciją, susijusią su įvairiomis nusikalstamomis veikomis ir su socialinėmis, teisinėmis, ekonominėmis ir kitomis nusikaltimų bei pažeidimų priežastimis ir juos lemiančiais veiksniais. Remdamasis informacijos analize, KIAC gali teikti rekomendacijas dėl Šalių arba jų įstaigų operatyvinės ir ikiteisminio tyrimo veiklos prioritetinių tendencijų.

FNTT direktoriaus ir Valstybinės mokesčių inspekcijos viršininko sprendimu buvo įsteigtas **Rizikos analizės centras (RAC)**³. Šalių vadovų įsakymais buvo paskirti FNTT ir Valstybinės mokesčių inspekcijos pareigūnai, pagal savo kompetenciją atliekantys informacijos analizę, mokesčių administravimą, pažeidimų tyrimą, vykdančios operatyvinę veiklą ir ikiteisminį tyrimą. Pasitelkdamos Šalių paskirtus pareigūnus, RAC Šalys gali viena iš kitos gauti informaciją, reikalingą Centro užduotims vykdyti ir funkcijoms atlikti. Pagrindiniai RAC tikslai:

¹ Nr. 11B-156/8-102/5-IN-119/04/1-1582.

² Įsakymas Nr. 1B-135/4-142/5-V-118 dėl Kriminalinės informacijos analizės centro reglamento patvirtinimo ir centro veiklą koordinuojančios institucijos paskyrimo, 2007 m. vasario 21 d. 2010 m. rugpjūčio 30 d. šis įsakymas buvo iš dalies pakeistas ir pakeistas nauju įsakymu.

³ Įsakymas Nr. V-161/V-392 dėl Rizikos analizės centro įsteigimo, 2010 m. gruodžio 22 m.

- analizuoti turimą informaciją apie mokesčių srities pažeidimus ir nusikalstamas veikas prieš finansų sistemą bei ją keisti siekiant nustatyti valstybės finansų sistemai ir mokesčių surinkimui kylančias grėsmes;
- pagal atitinkamą kompetenciją organizuoti ir įgyvendinti tikslines priemones užkardant, atskleidžiant ir tiriant mokesčių įstatymų pažeidimus arba nusikaltimus, kurie priskiriami Šalių kompetencijai.

RAC įgyvendina savo tikslus stebėdamas ir analizuodamas padėtį įvairiose ekonominės veiklos srityse siekdamas nustatyti pokyčius, tendencijas ir juos sukeliančias priežastis, kiek tai susiję su galimais mokesčių įstatymų pažeidimais arba nusikaltimais prieš finansų sistemą. Nustatęs mokesčių slėpimo atvejus arba asmenis, kurių veikla turi nusikalstamos veiklos požymių, RAC informuoja tą Šalį, kurios kompetencijai priskirtas atitinkamas tyrimas; teikia pasiūlymus atitinkamai Šaliai / Šalims dėl prioritetinių veiklos krypčių; vertina ir apibendrina Centro veiklos rezultatus; pagal atitinkamą kompetenciją atlieka tolesnį tyrimą atsižvelgdamas į nustatytus faktus; ir teikia pasiūlymus dėl Šalių duomenų bazių naudojimo gerinimo.

Remiantis vertinimo misijos metu gauta informacija, FNTT pradeda finansų tyrimus, kai iš mokesčių institucijų gauna pranešimus apie pažeidimus. Be to, dažnai pasitaiko, kad atliekant tyrimus narkotikų ar prekybos žmonėmis srityje atitinkamos institucijos gali gauti informacijos, kuria remiantis galima teigti, kad įtariamasis turi turto. Tokiais atvejais nusikalstamos veikos tyrimas atliekamas tuo pačiu metu kaip ir finansų tyrimas. Pavyzdžiui, po to, kai Lietuvos kriminalinės policijos biuras užbaigia tyrimą narkotikų srityje, FNTT užbaigia tyrimą neteisėto praturtėjimo srityje.

3.3. Bendradarbiavimas su Europolu ir Eurojustu

3.3.1. Bendradarbiavimas su Europolu

3.3.1.1. Ankstesnė patirtis, susijusi su Europolu

Nuo 2010 m. Lietuva dalyvauja veikloje, susijusioje su Europolo analizės darbo bylomis (AWF) – SUSTRANS ir MTIC. Tirdami dviejuose ar daugiau Europos Sąjungos valstybių narių padarytus finansinius nusikaltimus, Lietuvos policijos pareigūnai (tyrėjai) naudojami šia Europolo parama:

- keitimasis informacija (tik pažymėta slaptumo žyma „RESTRICTED“) su kitų valstybių narių teisėsaugos institucijomis per Europolo keitimosi informacija sistemą SIENA;
- informacijos teikimas Europolo analizės darbo byloms siekiant atlikti analizę ir naudotis Europolo pateikta analize;
- naudojimasis Europolo teikiama finansine ir organizacine parama rengiant tyrėjų susitikimus operatyviniais klausimais.

3.3.1.2. Lūkesčiai, susiję su Europolo parama atliekant finansų tyrimus

Kalbant apie Lietuvos policijos (tyrėjų) lūkesčius, susijusius su Europolo parama atliekant finansinių nusikaltimų tyrimus, būtų vertinga, jeigu finansinė parama būtų teikiama atliekant ne tik su padirbtais euraus susijusius tyrimus, bet ir kitų sunkių nusikaltimų (įskaitant finansinius nusikaltimus) tyrimus.

3.3.2. Bendradarbiavimas su Eurojustu

3.3.2.1. Ankstesnė patirtis, susijusi su Eurojustu

Kiekvienais metais auga tiriamų finansinio pobūdžio baudžiamųjų bylų, kurios susijusios su viena ar keliomis valstybėmis narėmis ir kurių atveju į Eurojustą kreipiamasi dėl pagalbos, skaičius. Šios rūšies bylose savitarpio teisinės pagalbos teikimas užtrunka. Todėl Eurojusto pagalba norint greitai surinkti svarbius įrodymus yra labai vertinama. Į nacionalinius Eurojusto narius dažnai kreipiamasi su prašymu pateikti rekomendacijų dėl savitarpio teisinės pagalbos prašymo rengimo, kad tuo atveju, kai nacionaliniai įstatymai skiriasi, jis būtų tinkamas vykdyti šalyje, kuriai pateikiamas prašymas.

Be to, labai vertinga Eurojusto pagalba per jo kontaktinių asmenų tinklą susisiekiant su trečiųjų šalių institucijomis.

Tokios rūšies bylose Lietuva nėra įsteigusi jungtinės tyrimo grupės ar dalyvavusi tokios grupės veikloje.

3.3.2.2. Lūkesčiai, susiję su Eurojusto parama atliekant finansų tyrimus

Būtų pageidautina, kad Eurojusto nacionaliniai nariai turėtų daugiau teisinių galimybių ir priemonių organizuoti ir koordinuoti savitarpio teisinės pagalbos prašymų vykdymą su finansiniais nusikaltimais susijusiose bylose.

3.4. Išvados

- Apskritai Lietuvoje atliekami finansų tyrimai remiami teisėsaugos ir kitoms atitinkamoms institucijoms suteikiant tiesioginę ar netiesioginę prieigą prie reikiamų duomenų bazių. Be to, duomenų bazė ir registrai (pavyzdžiui, banko sąskaitų duomenų bazė, žemės kadastras ir transporto priemonių duomenų bazė) tyrimą atliekančioms institucijoms teikia pagalbą susigražinant nusikalstamu būdu įgytą turtą.
- Tačiau dar nėra bendros tiesioginės prieigos prie visų turimų duomenų bazių, kurios aktualios tiriant bylas dėl finansinių ir ekonominių nusikaltimų arba konsultuojantis tikroju laiku ¹. Kaip teigia vertinimo grupė, tokią prieigą taip pat būtų galima suteikti ir prie kitų rūšių valstybinių registru, kurie būtų naudingi atliekant finansų tyrimus.
- Specialios teisinės sistemos, taikomos finansų tyrimams, nėra, kadangi tokie tyrimai daugiausia atliekami vykdant įprastus nusikalstamų veikų tyrimus. Tačiau atitinkami teisės aktai, susiję su finansiniais nusikaltimais ir finansų tyrimais, yra modernūs, išsamūs ir pakankamai efektyvūs. Kai kurių teisinių priemonių dalių, pavyzdžiui, nuostatų dėl vadinamojo neteisėto praturtėjimo, taikymą dar reikia išbandyti praktikoje, kad būtų patikrinta, kaip jos veikia ir kaip jomis remiamas finansinių nusikaltimų ar pinigų plovimo tyrimas.

¹ Išskyrus tai, kad naujais policijos / FNTT ir Valstybinės mokesčių inspekcijos bendradarbiavimo susitarimais šioms institucijoms suteikiama tiesioginė prieiga prie Valstybinės mokesčių inspekcijos tvarkomos banko sąskaitų duomenų bazės.

- Statistiniai duomenys apie Finansinės žvalgybos padalinio (FŽP) veiklą rodo, kad ataskaitas nepakankamai teikia kai kurie vadinamieji nefinansiniai subjektai (auditoriai, apskaitininkai ir t. t.), bet taip pat ir kai kurios finansų įstaigos (draudimo bendrovės ir investicinės įmonės). FNTT kiekvienais metais vykdo informuotumo didinimo programas, ir padėtis, susijusi su tiek nefinansinių subjektų, tiek finansų įstaigų teikiamais pranešimais apie įtartinus sandorius, gerėja. Tačiau, kiek tai susiję su išsamaus patikrinimo užtikrinimu, būtų galima dar labiau sustiprinti FNTT vykdomus ataskaitas teikiančių subjektų tikrinimus ir padaryti juos veiksmingesnius.
- Ikiteisminio tyrimo tarnybos finansinius nusikaltimus tiria labai tradicisku būdu. Tuo pačiu ekspertų grupė laikosi nuomonės, kad požiūris į kovą su finansiniais nusikaltimais retai būna administracinis / prevencinis; beveik išimtinai taikomas represinis požiūris, išskyrus kiek tai susiję su FŽP vaidmeniu. Be to, policija ir kitos ikiteisminio tyrimo tarnybos iki šiol nėra parengusios konkrečių proaktyvių projektų ar iniciatyvų siekiant užtikrinti greitą ir efektyvą finansinių nusikaltimų nustatymą; daugiausia taikomi tradiciniai būdai pradėti tyrimą, remiantis FNTT/FŽP pranešimais apie įtartinus sandorius ir mokesčių institucijų teikiama informacija, kurią reikia ištirti. Rekomenduotina taikyti labiau proaktyvų ar žvalgybos informacija grindžiamą būdą pradėti ir užvesti bylas, pavyzdžiui, analizuoti grynujų pinigų vežimą ir tikrinti investicijas į nekilnojamąjį turtą bei įtartinas investicijas, apie kurias pranešama žiniasklaidos priemonėse ar kitur.
- Apskritai atitinkamų tarnybų informuotumo apie tiek Eurojusto, tiek Europolo paslaugas ir produktus lygis yra santykinai aukštas. Pavyzdžiui, panašu, kad visos teisėsaugos ir baudžiamojo persekiojimo institucijos žino apie Eurojustą, o kelios iš jų prašė Eurojusto Lietuvos skyriaus pagalbos. Europolo teikiamų produktų ir paslaugų finansinių nusikaltimų srityje naudojimas ir apskritai bendradarbiavimas pasitelkiant Europolą gerėja. Kai kurios tarnybos, pavyzdžiui, policija ar FNTT, tam tikru mastu naudojasi Europolo paslaugomis, kad paremtų savo atliekamus tyrimus ir suteiktų jiems naudos, tačiau tai nėra daroma visų kompetentingų institucijų ar visų susijusių bylų atveju. Nors Lietuva aktyviai dalyvauja kai kuriose Europolo analizės darbo bylose (AWF), to negalima pasakyti apie finansinių nusikaltimų AWF, pavyzdžiui, AWF SUSTRANS ir AWF MTIC. Pavyzdžiui, būtų patartina taikyti labiau proaktyvų požiūrį siekiant keistis pranešimuose apie įtartinus sandorius pateikta finansinės žvalgybos informacija.

- Valstybinė mokesčių inspekcija tvarko informaciją, susijusią su banko sąskaitomis. FNTT ir policijai yra suteikta tiesioginė prieiga prie tokios informacijos pagal bendradarbiavimo su Valstybine mokesčių inspekcija susitarimus, tačiau, kita vertus, prokurorai neturi tiesioginės prieigos prie tokių duomenų. FNTT arba policija gali netiesiogiai perduoti informaciją atitinkamam prokurorui. Kadangi prokuroras vadovauja tyrimams, blogiausiu atveju dėl tokio požiūrio byla dėl finansinio nusikaltimo gali užsitęsti. Bent jau atitinkami tyrėjai ir prokurorai turėtų turėti greitą prieigą prie duomenų bazės panašiomis sąlygomis kaip FNTT ir policija.
- Lietuvos institucijoms susirūpinimą kelia problemos, susijusios su savitarpio teisinės pagalbos prašymais. Kelios iš paminėtų problemų – nepakankamai greitai pateikiami atsakymai, nepakankama informacija, nepateikiami atsakymai į papildomus klausimus ir tai, kad formalių atsakymu atveju nepateikiama informacija apie bylos aplinkybes. Problemų kartais būna kai kurių valstybių narių atveju.

4. AREŠTAS IR KONFISKAVIMAS

4.1. Arešto aktas

4.1.1. Nacionaliniu lygiu

4.1.1.1. Teisinis pagrindas

Prokuroro nutarimas, priimamas BPK 151 straipsnyje nustatyta tvarka, yra laikino nuosavybės teisių apribojimo pagrindas. Nutarime nurodoma, kad laikinai apribojant juridinio asmens nuosavybės teisės užtikrinamas galimas turto konfiskavimas BK 72 straipsnyje numatytais atvejais ir galimas išplėstinis turto konfiskavimas BK 72³ straipsnyje numatytais atvejais. Prokuroro nutarimui skirti laikiną nuosavybės teisių apribojimui taikomi reikalavimai apibrėžti BPK 152 straipsnyje.

Laikinas nuosavybės teisių apribojimas gali būti skirtas pradėjus bet kurios asmens veikos, turinčios BK nustatytus nusikalstamos veikos požymius, ikiteisminį tyrimą, su sąlyga, kad baudžiamajame procese tokios nusikalstamos veikos atžvilgiu įmanomas civilinis ieškinys arba teismo nutartis, kuria nustatomas turto konfiskavimas arba išplėstinis turto konfiskavimas. Laikino nuosavybės teisių apribojimo trukmė priklauso nuo nusikalstamos veikos sunkumo ir nuo to, ar įtariamasis yra pasislėpęs.

Prokuroro nutarimu paskirtas laikinas nuosavybės teisių apribojimas negali trukti ilgiau kaip šešis mėnesius. Šis terminas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi gali būti pratęstas, tačiau ne daugiau kaip du kartus po tris mėnesius. Kitaip tariant, laikinas nuosavybės teisių apribojimas negali trukti ilgiau kaip 12 mėnesių. Tačiau baudžiamosiose bylose dėl labai sunkių nusikaltimų arba kai įtariamasis yra pasislėpęs laikino nuosavybės teisės apribojimo termino pratęsimų skaičius neribojamas. Laikinas nuosavybės teisių apribojimas paskiriamas prokuroro nutarimu, o vėliau, kai minėtos procesinės prievartos priemonės taikymo trukmė pasiekia šešis mėnesius, prokuroras turi teisę kreiptis į nusikaltimo padarymo vietos jurisdikcijos ikiteisminio tyrimo teisėją ir prašyti pratęsti laikiną nuosavybės teisių apribojimą. Teisėjas priima nutartį, kuria pratęsiamas laikinas nuosavybės teisių apribojimas. Prokuroras gali vykdyti savo paties nutarimą laikinai apriboti nuosavybės teises. Jis taip pat gali pavesti jo vykdymą ikiteisminio tyrimo pareigūnui.

BPK nustatyta tvarka nutarimas nedelsiant ir ne vėliau kaip kitą darbo dieną paskelbiamas asmeniui, kurio nuosavybės teisė laikinai apribojama, ir visiems turto, į kurį laikinai apribojamos nuosavybės teisės, savininkams (bendraturčiams). Nutarimo skirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą nuorašas įteikiamas tokio turto savininkui (bendraturčiams). Jeigu nėra galimybės nedelsiant paskelbti nutarimą, laikoma, kad nutarimas paskelbtas, kai jis įregistruojamas turto arešto aktų registre. Nutarimo skirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą nuorašas nedelsiant ir ne vėliau kaip kitą darbo dieną turi būti išsiųstas turto arešto aktų registro tvarkytojui.

Asmuo, kurio nuosavybės teisė laikinai apribota, turi teisę prokuroro nutarimą apskusti ikiteisminio tyrimo teisėjui. Šį skundą ikiteisminio tyrimo teisėjas privalo išnagrinėti ne vėliau kaip per septynias dienas nuo skundo gavimo dienos. Ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis gali būti skundžiama aukštesniajam teismui. Šio teismo priimta nutartis yra galutinė ir neskundžiama (BPK 151 straipsnio 5 dalis).

Turtas, į kurį nuosavybės teisė laikinai apribota, prokuroro nuožiūra perduodamas saugoti savivaldybės institucijos atstovui arba šio turto savininkui ar jo šeimos nariui, ar artimajam giminei, arba kitam asmeniui. Jiems turi būti išaiškinta atsakomybė pagal BK 246 straipsnį už šio turto iššvaistymą ar paslėpimą. Dėl to iš tokių asmenų paaimamas rašytinis pasižadėjimas. Prireikus toks turtas gali būti paaimamas. Kai laikinai apribota nuosavybės teisė į piniginius indėlius, visos operacijos su jais nutraukiamos, jei nutarime dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo nenurodyta kitaip.

Laikinas nuosavybės teisių apribojimas panaikinamas prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi, jeigu ši priemonė tampa nebereikalinga. Panaikinęs laikiną nuosavybės teisės apribojimą, prokuroras ar teismas apie tai nedelsdamas turi pranešti turto arešto aktų registro tvarkytojui ir pateikti nutarimą ar nutartį panaikinti laikiną nuosavybės teisės apribojimą.

Lietuvoje nacionaliniu lygiu nebuvo įsteigta atskira institucija, kuri būtų atsakinga už turto susigražinimą. Lietuvos kriminalinės policijos biuras ir Generalinė prokuratūra atlieka turto susigražinimo tarnybų (TST) funkcijas tik tarptautinio bendradarbiavimo atvejais. Taigi, šios institucijos dalyvautų tik tuo atveju, jeigu nuosavybės teisės laikinai apribojamos atsižvelgiant į kitos valstybės prašymą.

4.1.2. *Bendradarbiavimas Europos lygiu. Pamatinio sprendimo 2003/577/TVR įgyvendinimas*

Pamatinį sprendimą 2003/577/TVR Lietuva įgyvendino Įstatymu Nr. X-1236 (2007 m. birželio mėn.) – papildė BPK 41⁽¹⁾ straipsniu bei 77⁽²⁾ straipsniu ir nustatė Turto arba įrodymų arešto akto liudijimo parengimo ir procesinių dokumentų dėl daiktų, dokumentų ar kito turto laikinos apsaugos siuntimo Europos Sąjungos valstybių narių teisminėms institucijoms taisykles.

Pamatiniu sprendimu valstybėms narėms buvo nustatyta prievolė nacionalinėje teisėje apibrėžti vykdančiosios valstybės narės teisminių institucijų turto arba įrodymų arešto aktų pripažinimo ir vykdymo tvarką. Įgyvendinimo teisėje nustatyta, kad užsienio valstybių kompetentingų institucijų išduotų arešto aktų pripažinimą ir vykdymą organizuoja Generalinė prokuratūra. Pripažinti turto arba įrodymų arešto aktai vykdomi imantis BPK numatytų veiksmų (pavyzdžiui, laikinai apribojamos teisės į turtą, daroma krata ar poėmis ir pan.). Prieš priimant šį įstatymą, tokia tvarka nebuvo nustatyta ir reglamentuojama BPK, o buvo vykdoma vadovaujantis tarptautinėmis sutartimis ir susitarimais.

Naujame BPK 77⁽²⁾ straipsnyje, kuriuo vykdomas Pamatinis sprendimas, teigiama, kad Europos Sąjungos valstybės narės kompetentingos teisminės institucijos išduoto turto ar įrodymų arešto akto (taip pat vadinamo arešto aktu) pripažinimą ir vykdymą organizuoja Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. Turto ar įrodymų arešto aktas pripažįstamas Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroro nutarimu.

Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroras, gavęs turto ar įrodymų arešto aktą, jo nepripažįsta, jeigu:

- turto ar įrodymų arešto akto vykdymas pažeistų pagrindines žmogaus teises ir (ar) laisves;
- turto ar įrodymų arešto akto ar su juo susijusio teisinės pagalbos prašymo vykdymas pažeistų draudimą bausti asmenį už tą pačią nusikalstamą veiką antrą kartą;
- turto ar įrodymų arešto aktas skirtas daiktams, dokumentams ar kitam turtui, kuriems pagal tarptautinės ar nacionalinės teisės normas taikomas imunitetas nuo baudžiamosios jurisdikcijos, arba kai Lietuvos Respublikos įstatymai draudžia tokių daiktų, dokumentų ar kito turto paėmimą;
- turto ar įrodymų arešto aktas išduotas dėl veikos, kuri pagal Lietuvos Respublikos baudžiamuosius įstatymus nėra laikoma nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu, išskyrus atvejus, kai turto ar įrodymų arešto aktas išduotas dėl 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2003/577/TVR dėl turto arba įrodymų arešto aktų vykdymo Europos Sąjungoje 3 straipsnio 2 dalyje numatytos nusikalstamos veikos ir šį aktą išdavusios valstybės baudžiamieji įstatymai už šią nusikalstamą veiką numato ne mažesnę negu trejų metų su laisvės atėmimu susijusią bausmę.

Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroras, gavęs arešto aktą, jo gali nepripažinti ir tada, kai nėra gautas 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2003/577/TVR dėl turto arba įrodymų arešto aktų vykdymo Europos Sąjungoje 9 straipsnyje numatytas liudijimas arba jis yra neišsamus, arba aiškiai neatitinka turto ar įrodymų arešto akto, arba gauti dokumentai nėra išversti į lietuvių ar anglų kalbą. Tokiu atveju prokuroras gali nustatyti galutinį liudijimo ar kitų dokumentų pateikimo ar patikslinimo terminą, vietoj liudijimo priimti lygiavertį dokumentą arba atleisti turto ar įrodymų arešto aktą išdavusią instituciją nuo šio reikalavimo, jeigu pakanka pateiktos informacijos.

Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroras, pripažinęs turto ar įrodymų arešto aktą, gali nuspręsti jo vykdymą laikinai atidėti, jeigu:

- turto ar įrodymų arešto akto vykdymas pakenktų vykstančiam operatyviniam tyrimui arba baudžiamajam procesui;
- turto ar įrodymų arešto aktas išduotas daiktams, dokumentams ar kitam turtui, į kuriuos jau laikinai apribota nuosavybės teisė arba jie paimti įstatymo nustatyta tvarka.

Nutarimas pripažinti turto ar įrodymų arešto aktą arba nutarimas atsisakyti pripažinti tokį arešto aktą, arba nutarimas laikinai atidėti jo vykdymą paprastai priimamas ne vėliau kaip per 24 valandas nuo arešto akto gavimo. Apie priimtą sprendimą ir jo motyvus nedelsiant raštu informuojama turto ar įrodymų arešto aktą išdavusi institucija. Išnykus priežastims, dėl kurių buvo atidėtas turto ar įrodymų arešto akto vykdymas, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra savarankiškai imasi veiksmų vykdyti arešto aktą, apie tai raštu informuodama jį išdavusią instituciją.

Priėmęs nutarimą pripažinti turto ar įrodymų arešto aktą, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroras jį vykdo laikinai apribodamas asmens nuosavybės teisę į arešto akte nurodytą turtą, darydamas kratą ar poėmį arba imdamasis kitų proceso veiksmų. Arešto akto vykdymo veiksmai gali būti pavedami atlikti teritorinėms prokuratūroms ar ikiteisminio tyrimo įstaigoms. Jeigu turto ar įrodymų arešto akto neįmanoma įvykdyti dėl to, kad jame nurodyti daiktai, dokumentai ar kitas turtas yra dingę, sunaikinti arba jų negalima rasti nurodytoje vietoje, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prokuroras priima nutarimą nutraukti arešto akto vykdymą ir apie tai raštu informuojama jį išdavusi institucija.

Prokuroro nutarimas pripažinti arešto aktą arba jo veiksmai vykdant arešto aktą gali būti skundžiami ikiteisminio tyrimo teisėjui Kodekso nustatyta tvarka. Apie skundo padavimą, taip pat apie skundo nagrinėjimo rezultatus raštu informuojama turto ar įrodymų arešto aktą išdavusi institucija.

Kartu su arešto aktu atsiųsti ar vėliau gauti kitų valstybių prašymai perduoti arešto akte nurodytus daiktus, dokumentus ar kitą turtą arba juos konfiskuoti nagrinėjami BKP ir Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių nustatyta tvarka.

Laikinas nuosavybės teisės apribojimas ar kitoks daiktų, dokumentų ar kito turto, dėl kurių buvo išduotas arešto aktas, paėmimas taikomas tol, kol bus nuspręsta dėl jų perdavimo prašančiajai valstybei ar jų konfiskavimo arba kol arešto aktą išdavusi institucija informuos apie jo atšaukimą, arba kol sueis procesinių prievartos priemonių taikymo maksimalūs terminai, kuriuos analogiškais atvejais nustato BKP. Apie būsimą laikino nuosavybės teisės apribojimo panaikinimą ar kitus veiksmus, kuriais nutraukiamas turto ar įrodymų arešto akto vykdymas, iš anksto raštu informuojama jį išdavusi institucija.

Turto ar įrodymų arešto akto liudijimas – ES teisinio bendradarbiavimo priemonė, numatyta įgyvendinant Pamatinį sprendimą 2003/577/TVR – nėra dažnai naudojamas. 2010 m. Generalinė prokuratūra kaip kompetentinga institucija gavo ir pripažino tik vieną arešto aktą ir išdavė vieną arešto aktą. 2009 m. buvo gauti keturi turto ar įrodymų arešto aktai, iš kurių trys buvo pripažinti. 2009 m. arešto aktų išduota nebuvo.

Reikėtų pažymėti, kad veiksminga valstybių narių savitarpio tarptautinė teisinė pagalba taip pat numatyta atsižvelgiant į **Konvencijos dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose** (2000 m.) ir jos protokolo nuostatas. Nėra statistinių duomenų apie šioje konkrečioje srityje išduotų ir gautų savitarpio teisinės pagalbos prašymų skaičių.

4.1.2.1. Patirtis, įgyta vykdant išduodančiosios valstybės funkcijas

Kompetentingos institucijos

Lietuvoje dokumentą, kuris laikomas turto ar įrodymų arešto aktu, patvirtina prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas arba teismas.

Šių BPK nurodytų procesinių dokumentų patvirtintos kopijos Lietuvoje laikomos turto ar įrodymų arešto aktais:

- prokuroro nutarimas skirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą (BPK 151 straipsnis),
- ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis, kuria pratęsiamas laikinas nuosavybės teisės apribojimas (BPK 151 straipsnis),

- teismo nutartis skirti ar pratęsti laikiną nuosavybės teisės apribojimą (BPK 151 straipsnis),
- ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis daryti kratą (BPK 145 straipsnis),
- ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis daryti poėmį (BPK 147 straipsnis).

Remdamasi pirmiau minėta procesine nutartimi ir prokuroro ar teismo prašymu, Generalinė prokuratūra išduoda Turto ar įrodymų arešto akto liudijimą. Liudijimą pasirašo Generalinis prokuroras arba jo pavaduotojas (taisyklių 15 punktas).

Liudijime nurodoma arešto aktą išdavusi institucija, t. y. prokuroras, teismas ir pan.

Arešto akto turinys ir forma

Kadangi BPK nurodytų procesinių dokumentų patvirtintos kopijos laikomos turto ar įrodymų arešto aktais, taikytinos bendros procesinių dokumentų taisyklės. BPK išsamiau nurodomas nutarimo skirti laikiną nuosavybės teisių apribojimą turinys (BPK 152 straipsnis).

Arešto akto liudijimo parengimo ir jo bei procesinių dokumentų dėl daiktų, dokumentų ar kito turto laikinos apsaugos patvirtintų kopijų siuntimo Europos Sąjungos teisminėms institucijoms tvarka nustatyta pirmiau minėtomis taisyklėmis.

Taisyklėse nustatyta, kad kreipiantis į Generalinę prokuratūrą dėl arešto akto liudijimo išdavimo prokuroras arba teismas pateikia:

- prašymą (kuriame nurodoma preliminarai data, kada vykdančiajai valstybei bus pateiktas prašymas perduoti įrodymus arba kada bus pateiktas konfiskavimo prašymas);
- prie prašymo pridedamą pranešimą apie turto arba įrodymų buvimo vietą;
- turto arba įrodymų arešto aktu laikomo procesinio dokumento kopiją;
- arešto akto liudijimo projektą.

2007–2008 m. pagal Techninės pagalbos ir informacijos mainų programą (TAIEX) kartu su Generaline prokuratūra visoje Lietuvoje buvo rengiami seminarai, kuriuose prokurorai buvo supažindinti su naująja ES teisinio bendradarbiavimo priemone – turto arba įrodymų arešto aktu.

Pagrindinės perdavimo galimybės

Kaip nurodyta taisyklių 17 punkte, Turto ar įrodymų arešto akto liudijimas ir procesinių dokumentų patvirtintos kopijos tiesiogiai (bet koku būdu, leidžiančiu raštišką dokumentą pateikti taip, kad vykdančioji valstybė galėtų nustatyti jo autentiškumą) perduodami vykdančiosios valstybės kompetentingai teisminei institucijai. Visais Turto ar įrodymų arešto akto liudijimo kopija siunčiama ir Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių valdybai.

Visais klausimais, susijusiais su išduoto Turto ar įrodymų arešto akto liudijimo persiuntimu ir vykdymu, su kompetentingomis valstybių narių institucijomis tiesiogiai susižino Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. Generalinė prokuratūra yra tiek centrinė ryšių palaikymo institucija, tiek turto susigrąžinimo tarnyba.

Nežinoma gaunančioji institucija

Tais atvejais, kai gaunančioji institucija nėra žinoma, ji gali būti nustatyta naudojantis Europos teisminio tinklo atlasu, pasitelkiant kontaktinius asmenis arba Eurojusto nacionalinius narius. Šioje srityje problemų nebuvo.

Kiti klausimai

Nėra nustatyta mechanizmų, skirtų diskusijoms su prašančiąja valstybe apie prašymo pobūdį. Kiekvienu atveju priimamas atskiras sprendimas. Teisės aktuose nėra nustatyta priemonių, pagal kurias prašančiajai valstybei būtų nuolat teikiama naujausia informacija. Norint pratęsti arešto akto galiojimo terminą papildomai kreipiamasi į kompetentingas užsienio valstybių teisėsaugos institucijas. Laikoma, kad toks ryšių palaikymo lygis šiuo metu nėra pakankamas.

Nebuvo konkrečių sunkumų, susijusių su paskesniu vykdančiojoje valstybėje areštuotų įrodymų ar turto tvarkymu. Jeigu paskesnio areštuoto turto valdymo atžvilgiu turi būti vykdomi procesiniai veiksmai, konfiskavimo prašymų vykdymas organizuojamas atsižvelgiant į taikomas taisykles. Taikant Pamatinį sprendimą 2006/783/TVR šiuo metu taikomos procedūros būtų supaprastintos. Pridėtinė vertė juo suteikiama taip pat dėl to, kad juo reglamentuojamas konfiskuoto turto turėjimas ir jo paskirstymas tarp priimančiosios ir vykdančiosios valstybės.

4.1.2.2. Patirtis, įgyta vykdant vykdančiosios valstybės funkcijas

Gavimo mechanizmas

Kitos valstybės narės išduoto turto ar įrodymų arešto akto vykdymą reglamentuoja BPK 77⁽²⁾ straipsnis. Šiame straipsnyje nėra numatyti arešto akto gavimo būdai. Jie gali būti pateikti bet koku būdu, leidžiančiu raštišką dokumentą pateikti taip, kad būtų galima nustatyti jo autentiškumą, pavyzdžiui, ir faksu, ir elektroniniu paštu.

Arešto aktą patikrina ir sprendimą dėl jo pripažinimo priima Generalinė prokuratūra. Ši institucija taip pat organizuoja jo vykdymą.

Gavęs arešto aktą, Generalinės prokuratūros prokuroras patikrina:

- ar kartu su turto ar įrodymų arešto aktu pateiktas liudijimas ir ar toks liudijimas yra išsamus ir atitinka arešto aktą;
- ar gauti dokumentai yra išversti į lietuvių ar anglų kalbą.

Jeigu šios sąlygos neįvykdytos, prokuroras gali atsisakyti pripažinti arešto aktą, arba gali nustatyti galutinį jo pateikimo ar patikslinimo terminą, arba gali vietoj liudijimo priimti lygiavertį dokumentą, arba gali atleisti arešto aktą išdavusią instituciją nuo šio reikalavimo, jeigu pakanka pateiktos informacijos.

Generalinės prokuratūros prokuroras patikrina arešto akto liudijimą ir įvertina jo išsamumą prieš priimdamas nutarimą dėl pripažinimo. Prokuroras gali nustatyti papildomos ar papildytos informacijos pateikimo terminą. Kaip jau minėta, šioje srityje nėra įgyta daug patirties. Keliais atvejais, kai tokie prašymai buvo pateikti, jie buvo atsiųsti anglų ir rusų kalbomis.

Vienu iš tokių atvejų liudijimas nebuvo pakankamai išsamus ir nebuvo pridėtas vertimas į lietuvių arba anglų kalbą. Todėl arešto aktas nebuvo pripažintas. Dėl to, kad prašymas areštuoti turtą buvo pateiktas kaip savitarpio teisinės pagalbos prašymo dalis, jis buvo vykdomas kaip visi kiti prašymai tame konkrečiame teisinės pagalbos prašyme.

Kompetentingos institucijos

Kai jau minėta, Generalinės prokuratūros prokuroras patikrina arešto aktą ir priima sprendimą dėl jo pripažinimo.

Generalinės prokuratūros prokuroras patikrina ne tik, ar įvykdyti pirmiau minėti formalūs reikalavimai (forma ir kalba), bet ir tai, ar nėra privalomų arešto akto nepripažinimo pagrindų ¹.

Arešto aktas pripažįstamas prokuroro nutarimu. Nutarimas pripažinti arešto aktą, atsisakyti jį pripažinti arba laikinai atidėti jo vykdymą paprastai priimamas ne vėliau kaip per 24 valandas nuo arešto akto gavimo. Apie priimtą sprendimą ir jo motyvus nedelsiant informuojama arešto aktą išdavusi institucija. Išnykus priežastims, dėl kurių buvo atidėtas arešto akto vykdymas, Generalinė prokuratūra savarankiškai imasi veiksmų vykdyti arešto aktą, apie tai informuodama jį išdavusią instituciją.

Priėmęs nutarimą pripažinti arešto aktą, Generalinės prokuratūros prokuroras jį vykdo laikinai apribodamas asmens nuosavybės teisę į arešto akte nurodytą turtą, darydamas kratą ar poėmį arba imdamasis kitų BKP numatytų veiksmų. Arešto akto vykdymo veiksmai gali būti pavedami atlikti teritorinėms prokuratūroms ar ikiteisminio tyrimo įstaigoms.

Laikinas nuosavybės teisės apribojimas ar kitoks daiktų, dokumentų ar kito turto, dėl kurių buvo išduotas arešto aktas, paėmimas taikomas tol, kol bus nuspręsta dėl jų perdavimo prašančiajai valstybei ar jų konfiskavimo arba kol arešto aktą išdavusi institucija

informuos apie jo atšaukimą, arba kol sueis procesinių prievartos priemonių taikymo maksimalūs terminai, kuriuos nustato BKP. Apie būsimą laikino nuosavybės teisės apribojimo panaikinimą ar kitus veiksmus, kuriais nutraukiamas arešto akto vykdymas, iš anksto raštu informuojama jį išdavusi institucija.

¹ Žr. sąrašą pirmiau 4.1.2. punkte.

Kartu su arešto aktu atsiųsti ar vėliau gauti kitų valstybių prašymai perduoti turto ar įrodymų arešto akte nurodytus daiktus, dokumentus ar kitą turtą arba juos konfiskuoti nagrinėjami BKP ir Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių nustatyta tvarka. Spręsdama šiuos klausimus Generalinė prokuratūra atlieka TST funkcijas.

Generalinė prokuratūra informuoja apie arešto akto pripažinimą ir jo vykdymą. Apie laikino nuosavybės teisės apribojimo ar kitų veiksmų, kuriais nutraukiamas arešto akto vykdymas, tikėtinus rezultatus iš anksto raštu informuojama jį išdavusi institucija.

Teisės gynimo priemonės

Kaip nurodyta BKP 77⁽²⁾ straipsnio 8 dalyje, prokuroro nutarimas pripažinti turto ar įrodymų arešto aktą gali būti skundžiamas ikiteisminio tyrimo teisėjui BKP nustatyta tvarka. Apie skundo padavimą, taip pat apie skundo nagrinėjimo rezultatus raštu informuojama arešto aktą išdavusi institucija.

Pridėtinės vertės vertinimas

Sudėtinga įvertinti pamatinio sprendimo bendrą pridėtinę vertę ir naujos specialios teisinio bendradarbiavimo priemonės veiksmingumą ir rezultatyvumą, kadangi Lietuvos patirtis, įgyta vykdant tiek išduodančiosios valstybės, tiek vykdančiosios valstybės funkcijas nėra didelė.

Ši priemonė retai taikoma praktikoje dėl šių veiksmų:

- prieš įsigaliojus arešto akto procedūrai, kitų valstybių narių prašymai dėl laikinų turto ar įrodymų apsaugos priemonių nustatymo buvo sėkmingai vykdomi teikiant savitarpio teisinę pagalbą;
- ne visos valstybės narės yra įgyvendinusios Pamatinį sprendimą 2003/577/TVR ir ne visos jį įgyvendinusios valstybės narės jį taiko praktikoje;
- nurodyta priemonė būtų taikoma veiksmingiau, jeigu valstybėse narėse būtų įgyvendintos kitos procedūros, kurioms taikomas tarpusavio pripažinimo principas, pavyzdžiui, Tarybos pamatiniame sprendime 2006/783/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo nutarimams konfiskuoti nurodytos procedūros.

Lietuva įgyvendino visą Pamatinį sprendimą 2003/577/TVR ir todėl nėra laikoma, kad reikalingi papildomi teisės aktai. Faktinis šios priemonės veiksmingumas priklauso nuo valstybių narių požiūrio į ją: ar ji yra reikalinga ir ar teisėsaugos institucijos nusprendžia taikyti tokią priemonę kiekvienu atskiru atveju. Remiantis su konkrečiais atvejais susijusia praktine patirtimi galima tvirtinti, kad atsižvelgiant į konkrečią su tam tikru tyrimu susijusią padėtį pasirenkamos priemonės, kurios yra labiausiai tinkamos atsižvelgiant į tą padėtį ir veiksmingiausios. Taigi, galima sėkmingai kartu naudoti tradicinius įprastus bendradarbiavimo mechanizmus ir specialius mechanizmus, grindžiamus tarpusavio pripažinimo principu.

4.2. Konfiskavimas (įskaitant pamatinius sprendimus 2005/212/TVR ir 2006/783/TVR)

4.2.1. Nacionaliniu lygiu

4.2.1.1. Teisinis pagrindas

Pagal Lietuvos baudžiamąją teisę turto konfiskavimas yra baudžiamojo poveikio priemonė. Šios baudžiamojo poveikio priemonės nustatymo pagrindiniai veiksniai išdėstyti BK 67 ir 72 straipsniuose, kuriuose teigiama, kad įgyvendinant bausmės paskirtį ji gali būti skirta pilnamečiui asmeniui arba nepilnamečiui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės arba atleistam nuo bausmės (kai laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidėtas). Kitiems fiziniais ar juridiniams asmenims perleistas turtas gali būti konfiskuotas, nepaisant to, ar tų asmenų atžvilgiu pradėtas baudžiamasis procesas.

Nuo 2010 m. gruodžio 11 d. Baudžiamajame kodekse (BK 72³ straipsnyje) nustatytas išplėstinis turto konfiskavimas. Išplėstinis turto konfiskavimas yra kaltininko turto ar jo dalies, neproporcingos kaltininko teisėtoms pajamoms, paėmimas valstybės nuosavybėn, kai yra pagrindas manyti, kad turtas gautas nusikalstamu būdu. Išplėstinis turto konfiskavimas taikomas, kai yra visos šios sąlygos:

- kaltininkas pripažintas padaręs apysunkį, sunkų arba labai sunkų tyčinį nusikaltimą, iš kurio jis turėjo ar galėjo turėti turtinės naudos;
- kaltininkas turi šio kodekso uždraustos veikos padarymo metu, po jos padarymo arba per penkerius metus iki jos padarymo įgyto turto, kurio vertė neatitinka jo teisėtų pajamų, ir šis skirtumas viršija 250 MGL dydžio sumą, arba per šiame punkte nurodytą laikotarpį kitiems asmenims yra perleidęs tokio turto;

- baudžiamojo proceso metu kaltininkas nepagrindžia šio turto įsigijimo teisėtumo.

4.2.1.2. Nusikaltimų rūšys

BK nėra nustatyta, kad turto konfiskavimas gali būti skiriamas tik tam tikrų nusikaltimų atvejais. Todėl turto konfiskavimas gal būti skiriamas visų nusikalstamų veikų atveju. Reikėtų pažymėti, kad turto konfiskavimas gali būti skiriamas tiek nusikaltimų, tiek baudžiamųjų nusižengimų atvejais.

4.2.1.3. Kompetentinga institucija

Vienintelė institucija, kompetentinga priimti sprendimus dėl baudžiamojo poveikio priemonių, įskaitant turto konfiskavimą ir išplėstinį turto konfiskavimą, yra teismas. Turto konfiskavimas ir išplėstinis turto konfiskavimas gali būti skiriamas, kai teismo sprendimu arba teismo nutartimi tam tikras asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės arba nuo bausmės. Atitinkamam asmeniui pateikiama minėto procesinio dokumento kopija.

BKP 342 straipsnyje nustatyta, kad teismo nuosprendis dėl baudžiamojo poveikio priemonių, pavyzdžiui, turto konfiskavimo ir išplėstinio turto konfiskavimo, pateikiamas vykdyti antstoliams.

4.2.1.4. Teisės gynimo priemonės

Teisės aktų nustatyta tvarka asmuo, kuriam skirtas turto konfiskavimas, turi teisę apskusti tokį sprendimą. Turto konfiskavimo ar išplėstinio turto konfiskavimo vykdymo proceso metu atitinkamas asmuo gali ginti savo teises Civilinio proceso kodekse ir Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatyta tvarka.

4.2.1.5. TST vaidmuo

Kadangi Lietuvos kriminalinės policijos biuras ir Generalinė prokuratūra atlieka TST funkcijas tik su tarptautiniu bendradarbiavimu susijusiais atvejais, TST dalyvauja konfiskuojant turtą tik tais atvejais, kai konfiskavimas vykdomas kitos valstybės prašymu. Apskritai konfiskuotas turtas perduodamas Valstybinei mokesčių inspekcijai, o ji įvertina tokį turtą ir organizuoja jo pardavimą Vyriausybės nustatyta tvarka.

4.2.2. *Galimybės konfiskuoti, nurodytos 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2005/212/TVR dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo 3 straipsnio 2 dalyje*

BK 72³ straipsnyje nustatytas išplėstinis turto konfiskavimas įsigaliojo 2010 m. gruodžio mėn. Kaip nurodyta minėtame straipsnyje, išplėstinis turto konfiskavimas yra kaltininko turto ar jo dalies, neproporcingos kaltininko teisėtoms pajamoms, paėmimas valstybės nuosavybėn, kai yra pagrindas manyti, kad turtas gautas nusikalstamu būdu.

Išplėstinis turto konfiskavimas taikomas, kai yra visos pirmiau 4.2.1.1. punkte išdėstytos sąlygos.

Konfiskuotinas turtas, perleistas kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui, iš šio asmens konfiskuojamas, jeigu yra bent vienas iš šių pagrindų:

- turtas perleistas sudarius apsimestinį sandorį;
- turtas perleistas kaltininko šeimos nariams arba artimiesiems giminaičiams;
- turtas perleistas juridiniam asmeniui, kurio vadovas, valdymo organo narys arba dalyviai, valdantys ne mažiau kaip penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.), yra kaltininkas, jo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai;
- asmuo, kuriam perleistas turtas, arba juridiniame asmenyje vadovaujančias pareigas ėję ir teisę jam atstovauti, juridinio asmens vardu priimti sprendimus ar kontroliuoti juridinio asmens veiklą turėję asmenys žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas įgytas nusikalstamu būdu ar neteisėtomis kaltininko lėšomis.

Tačiau šiame straipsnyje nustatyta, kad išplėstinis turto konfiskavimas negali būti taikomas kaltininko ar trečiųjų asmenų turtui ar jo daliai, iš kurių pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso, kitų įstatymų nuostatas negali būti išieškoma.

Kai konfiskuotinas visas turtas arba jo dalis yra paslėpta, suvartota, priklauso tretiesiems asmenims ar jo negalima paimti dėl kitų priežasčių arba šį turtą konfiskuoti būtų netikslinga, teismas iš kaltininko ar kitų asmenų išieško konfiskuotino turto ar jo dalies vertę atitinkančią pinigų sumą (vadinamasis vertės konfiskavimas). Tačiau, remiantis vertinimo misijos metu ekspertų grupei pateikta informacija, praktikoje vertės konfiskavimas nėra taikomas, kai pinigai pervedami į užsienį.

4.2.3. „Korporatyvinio šydo“ panaikinimo galimybė

Šiuo metu galiojančiais teisės aktais leidžiama konfiskuoti įmonėms priklausančią turtą abiem pirmiau minėtais atvejais. BK 72 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui priklausančias konfiskuotinas turtas gali būti konfiskuojamas, nepaisant to, ar tas asmuo nuteistas už kodekso uždraustos veikos padarymą, ar ne, jeigu:

- perleisdamas turtą kaltininkui ar kitiems asmenims, jis žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas bus naudojamas šio kodekso uždraustai veikai daryti;
- šis turtas jam buvo perleistas sudarius apsimestinį sandorį;
- šis turtas jam buvo perleistas kaip kaltininko šeimos nariui ar artimajam giminaičiui;
- šis turtas jam buvo perleistas kaip juridiniam asmeniui, kurio vadovas, valdymo organo narys arba dalyviai, valdantys ne mažiau kaip penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.), yra kaltininkas, jo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai;

- įgydamas šį turtą, jis arba juridiniame asmenyje vadovaujančias pareigas ėję ir teisę jam atstovauti, juridinio asmens vardu priimti sprendimus ar kontroliuoti juridinio asmens veiklą turėję asmenys žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas yra šio kodekso uždraustos veikos įrankis, priemonė ar rezultatas.

Reikėtų pažymėti, kad tais atvejais, kai konfiskuotinas visas turtas arba jo dalis yra paslėpta, suvartota, priklauso tretiesiems asmenims ar jo negalima paimti dėl kitų priežasčių arba šį turtą konfiskuoti būtų netikslinga, gali būti išieškota konfiskuotino turto vertę atitinkanti pinigų suma.

4.3. Bendradarbiavimas Europos lygiu. Pamatinio sprendimo 2006/783/TVR įgyvendinimas

2006 m. spalio 6 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2006/783/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo nutarimams konfiskuoti Lietuvoje dar nėra įgyvendintas.

Rengiamas įstatymo projektas – BPK 34, 132⁽¹⁾, 151, 342, 362, 364, 365, 365⁽¹⁾, 365⁽²⁾, 409 ir 412 straipsniai, jo priedo pakeitimai ir papildymai ir BPK papildantys 17⁽³⁾, 365⁽³⁾, 365⁽⁴⁾ straipsniai, kuriais įgyvendinamas atitinkamas pamatinis sprendimas.

Dabartiniame BPK 365 straipsnyje jau yra numatyta galimybė pripažinti ir vykdyti kitos valstybės narės ar kitos užsienio valstybės apskritai teismo nuosprendį. Nors panašu, kad šiuo straipsniu praktikoje plačiai naudojamosi vykdant užsienio valstybių teismų sprendimus dėl laisvės atėmimo bausmių po nuteistųjų asmenų perdavimo ir jis taip pat gali būti taikomas teismo sprendimams dėl konfiskavimo, kai prašymas gaunamas remiantis tarptautinėmis sutartimis, jis teismo sprendimų pripažinimo procedūros išsamiau nereglamentuoja.

Naujajame įstatymo projekte numatytas išsamus užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo procedūros reglamentavimas. Be to, tame pačiame įstatymo projekte naujais 365³ ir 365⁴ straipsniais bus konkrečiai įgyvendintas Pamatinis sprendimas 2006/783/TVR ¹.

¹ Nauju 365³ straipsniu bus nustatyta valstybės narės teismo priimtų sprendimų konfiskuoti pripažinimo pagrindas ir tvarka. Šiame straipsnyje apibrėžiami atvejai, kai Lietuvos teismai gali atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimą konfiskuoti. Siekiant sukurti veiksmingą pamatinio sprendimo nuostatų ir BPK 365³ straipsnio projekte nustatytą taisyklių vykdymo mechanizmą, BPK papildomas 365⁴ straipsniu.

Reikėtų pažymėti, kad įgyvendinant atitinkamą pamatinį sprendimą BKP ne tik turi būti papildytas naujais straipsniais, bet ir turi būti padaryti tam tikri galiojančių straipsnių pakeitimai.

Be to, įstatymo projektu BPK papildomas nauju 17³ straipsniu, kuriuo nustatoma valstybės narės teismo priimtų sprendimų konfiskuoti sąvoka.

Išsamiai apibūdinamas valstybės narės kompetentingos teisminės institucijos paskirtos finansinės sankcijos vykdymo kontrolės mechanizmas. Atsižvelgiant į Lietuvos teismų nagrinėjamų klausimų, susijusių su valstybės narės teismo ar kompetentingos institucijos priimtų nutarimų pripažinimu ir vykdymu, sudėtingumą, įstatymo projekte nustatyta, kad minėtus klausimus turėtų spręsti apylinkių teismai kaip pirmosios instancijos teismai. Siekiant formuoti vieningą teismų praktiką, įstatymo projekte nurodyta, kad su tarpusavio pripažinimo principo taikymu finansinėms sankcijoms susiję klausimai taip pat turėtų priklausyti apylinkės teismo jurisdikcijai.

4.4. Išvados

- Vertinimo misijos metu ekspertų grupė buvo informuota, kad Lietuva taiko labai griežtai reglamentuotą senaties terminą. Kaip nurodė teisėjai ir prokurorai, ypač finansinių nusikaltimų atvejais itin svarbu, kad ieškinio senaties terminas būtų sustabdytas ne vėliau kaip pradėdant bylos nagrinėjimą teisme. Ekspertų grupė buvo informuota, kad šiuo metu gynėjai ir kaltinamieji turi daug galimybių vilkinti baudžiamąjį procesą, sukeldami pavojų konkrečių bylų dėl finansinių nusikaltimų nagrinėjimui. Tačiau BK 95 straipsnis (Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis) buvo iš dalies pakeistas 2010 m. birželio mėn.; buvo apskritai pratęstas skirtingų nusikaltimų kategorijų senaties terminas ir nustatyti papildomi pagrindai, dėl kurių bylos nagrinėjimo teisme metu senaties eiga sustabdoma. Žinoma, šios naujos taisyklės taikomos tik tiems nusikaltimams, kurie padaryti įsigaliojus naujam įstatymui.
- Vienas įdomiausių pastarojo meto teisinių pokyčių finansų tyrimų srityje yra neteisėto praturtėjimo koncepcija (BK 189¹ straipsnis). Teoriniai teisės aktų principai yra aiškūs: nekaltumo prezumpcija yra absoliuti ir laikomasi įrodinėjimo pareigos principo. Jeigu ikiteisminio tyrimo etapo metu įtariamasis negali įrodyti, kad turto šaltinis yra teisėtas, prokuroras teismo proceso metu turi įrodyti *neteisėtą* lėšų kilmę.

Praktikoje tai, kad tuo pačiu metu egzistuoja išplėstinio turto konfiskavimo ir neteisėto praturtėjimo koncepcijos, sukelia šiek tiek painiavos. Galima laikyti, kad neteisėtas praturtėjimas yra tikras įtariamajam iškeltas kaltinimas, o išplėstinis turto konfiskavimas laikomas tik nuosprendžio dalimi.

- Kaip ir neteisėto praturtėjimo atveju, daug svarbių teisės aktų, aktualių kovos su finansiniais nusikaltimais srityje, yra gana nauji ir yra labai mažai jų taikymo pavyzdžių, ką jau kalbėti apie statistinius duomenis, kurie parodytų tokio taikymo populiarumą ir veiksmingumą. Dėl šių priežasčių galima padaryti išvadą, kad kovos su finansiniais nusikaltimais srities teisės aktai yra griežti, modernūs ir išsamūs, tačiau šiame ankstyvame etape labai sudėtinga įvertinti jų teikiamą naudą ir įgyvendinamumą praktikoje.
- Remiantis vertinimo misijos metu teisminių institucijų pateikta informacija, dėl reikiamos įrangos trūkumo nėra įmanoma apklausti liudytojų užmezgant vaizdo ryšį. Šiuo metu šią galimybę turi tik Vyriausiasis administracinis teismas. Tokia įranga labai palengvintų liudytojų apklausą ne tik nacionaliniu lygmeniu bylose dėl finansinių nusikaltimų, bet ir tarptautiniu lygmeniu, pavyzdžiui, savitarpio teisinės pagalbos atvejais.
- 2006 m. spalio 6 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2006/783/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo nutarimams konfiskuoti Lietuvoje dar nėra įgyvendintas. Dabartiniame BPK 365 straipsnyje yra numatyta galimybė pripažinti ir vykdyti kitos valstybės narės ar kitos užsienio valstybės apskritai teismo nuosprendį, tačiau šis straipsnis tokios procedūros išsamiau nereglamentuoja. Be to, konfiskavimo atveju jis gali būti taikomas sprendimams dėl konfiskavimo, kai prašymas gaunamas remiantis tarptautinėmis sutartimis. Naujajame įstatymo projekte bus numatytas išsamus užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimo procedūros reglamentavimas ir išdėstyti nauji straipsniai, skirti Pamatiniam sprendimui 2006/783/TVR įgyvendinti. Šis įstatymo projektas šiuo metu svarstomas Seime.

5. ES FINANSINIŲ INTERESŲ APSAUGA. TURIMI MECHANIZMAI, VISŲ PIRMA BENDRADARBIAVIMAS SU OLAF

5.1. Proaktyvus informacijos perdavimas ir informacijos perdavimas OLAF prašymu

2001 m. gegužės mėn. Nutarimu Nr. 649 buvo priimtos taisyklės dėl valstybės institucijų, atsakingų už Lietuvai skirtų Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų administravimą, atsakomybės paskirstymo. 2001 m. rugpjūčio mėn. Nutarimu Nr. 1026 buvo priimtos taisyklės dėl ES Sanglaudos fondo lėšų administravimo Lietuvoje.

2002 m. gegužės mėn. Nutarimu Nr. 747 FNTT buvo paskirta institucija, atsakinga už bendradarbiavimą su Europos kovos su sukčiavimu tarnyba (OLAF). 2003 m. kovo mėn. FNTT direktoriaus įsakymu Nr. 29-V buvo paskirti atitinkami pareigūnai, atsakingi už veikų, susijusių su sukčiavimu ir bet kuria kita neteisėta veikla, kenkiančia Europos Bendrijų finansiniams interesams, atskleidimą ir tyrimą.

Administruojančios įstaigos yra atsakingos už tinkamą lėšų panaudojimą ir turi patikrinti, ar tinkamai taikomos susijusios taisyklės. Jeigu jos įtaria, kad vyksta neteisėta veikla, apie tai turi būti pranešta FNTT, kuri gali vykdyti galimų poveikį ES biudžetui darančių nusikalstamų veikų tyrimus.

FNTT yra atsakinga už Europos Komisijos informavimą apie pažeidimus, susijusius su pasirengimo narystei programų lėšomis ir struktūriniais fondais 2004–2006 m. programavimo laikotarpiu, o pareiga informuoti apie pažeidimus, susijusius su 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu, tenka Finansų ministerijai ir Žemės ūkio ministerijai.

Vadovaujantis (bendrosiomis) ES finansinės paramos naudojimo pažeidimų nustatymo bei šalinimo ir apribojimų gauti ES finansinę paramą taisyklėmis¹ kiekviena paramą administruojanti institucija arba mokėjimo institucija skiria pažeidimų kontrolierių.

¹ Įsakymas Nr. IK-307, 2005 m. spalio 17 d.

Šis kontrolierius koordinuoja atitinkamos įstaigos veiksmus, susijusius su pažeidimų nustatymu, tyrimu, šalinimu ir prevencija. Nustatyti pažeidimai turi būti ištirti ir jeigu nustatoma, kad pažeidimas gali būti laikomas nusikalstama veika, apie tai turi būti pranešta FNTT. Nustačius pažeidimus mokėjimai prireikus turėtų būti sustabdyti. Projekto vykdytojas turi ištaisyti pažeidimą, nutraukti paramos teikimą arba pakeisti paramos teikimo sąlygas.

Jau 2004 m. Lietuvos Vyriausybė nustatė Lietuvos 2004–2006 m. bendrojo programavimo dokumento (iš dalies pakeisto 2005 m.) priemonių ir projektų administravimo ir finansavimo taisykles. Įsakyme pateiktos projektų paraiškų teikimo, projektų atrankos, kontrolės mechanizmų ir lėšų naudojimo (bendrų) ataskaitų teikimo taisyklės. Numatyta tikrinti projektus, o jeigu įgyvendinančioji institucija nustato pažeidimą, ji turi informuoti tarpinę instituciją; ši institucija vėliau gali sustabdyti ar nutraukti mokėjimus, nutraukti susitarimą dėl projekto ir susigražinti mokėjimus. Apie pažeidimą, kuris galėtų būti nusikalstama veika, turi būti pranešta FNTT.

Pagal taisykles dėl atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2007–2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas¹, atitinkamos įgyvendinančiosios institucijos tiria pažeidimus ir informuoja apie juos Ministeriją (prireikus – taip pat ir kitas valstybės institucijas), vadovaujančiąją instituciją ir tvirtinančiąją instituciją. Įgyvendinančiosios institucijos taip pat atsako už lėšų susigražinimą iš projekto vykdytojo. Pagal šias taisykles taip pat reikalaujama, kad įgyvendinančiosios institucijos nedelsdamos informuotų FNTT, jeigu jos įtaria, kad šioje srityje padaryta nusikalstama veika.

2008 m. lapkričio 12 d. Lietuvos Vyriausybė nustatė specialias veiksmų programų (Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos, Ekonomikos augimo veiksmų programos ir Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 2007–2013 m. laikotarpiu) administravimo ir finansavimo taisykles². Pagal šias taisykles įgyvendinančioji institucija turi užregistruoti pažeidimus ir pranešti FNTT apie galimas nusikalstamas veikas. Tiek vadovaujančiosios institucijos, tiek įgyvendinančiosios institucijos turi paskirti pažeidimų kontrolierius. Vadovaujančiosios institucijos turi pranešti apie pažeidimus įgyvendinančiosioms institucijoms ir Europos Komisijai; įgyvendinančiosios institucijos yra atsakingos už pažeidimų prevenciją ir tyrimą. Sudaryta nuolatinė pažeidimų kontrolierių darbo grupė.

¹ Nutarimas Nr. 1139, 2007 m. spalio 17 d.

² Nutarimas Nr. 1225, 2008 m. lapkričio 12 d.

Finansų ministerija nustatė pirmiau minėto nutarimo dėl pažeidimų tyrimo ir nustatymo įgyvendinimo taisykles ¹. Pažeidimų kontrolieriaus parengta pažeidimų tyrimo ataskaita yra pirmasis raštiškas įvertinimas, nurodytas Komisijos reglamento (EB) Nr. 1828/2006 27 straipsnio b punkte. Institucija, kuri pranešė FNTT apie pažeidimą, kuris galėtų būti ir nusikalstama veika, tęsia tyrimą ir nelaukia (baudžiamojo) teismo proceso rezultatų. Jeigu pažeidimo nenustatoma, tyrimas užbaigiamas. Tačiau, jeigu teismas nustato, kad padaryta nusikalstama veika, (administracinis) tyrimas atnaujinamas.

FNTT atstovai reguliariai (keturis–penkis kartus per metus) susitinka su atsakingų administracinių institucijų atstovais. Jų susitikimuose aptariami ne tik praktiniai su bylomis susiję klausimai, pavyzdžiui, nepagrįstai išmokėtų dotacijų susigrąžinimo klausimai, bet ir ES biudžetui poveikį darančių pažeidimų / sukčiavimų tendencijos ². Kai kuriais atvejais rengiami veiksmai siekiant užkirsti kelią tam, kad nebebūtų (toliau) mokamos išmokos paramos gavėjams, kurie pažeidė taikomas taisykles ir todėl nebeturi teisės gauti tokių išmokų, arba siekiant sustabdyti (tolesnes) išmokas. Prokurorai turi priimti sprendimą dėl baudžiamųjų bylų dokumentuose pateiktos informacijos perdavimo atsakingoms institucijoms, kurioms jos gali prireikti susigrąžinimo tikslais.

FNTT analizuoja pranešimui skirtas ataskaitas ir ataskaitas dėl pažeidimų, kurie galėtų būti nusikalstamos veikos, taip pat rengia statistinius duomenis (pažeidimų rūšis, atitinkamos sritys ir pan.). Šie statistiniai duomenys ir analizės gali būti naudojami prevencijos tikslais.

FNTT gali pati atlikti patikrinimus visose srityse, susijusiose su ES ir užsienio valstybių finansinės paramos lėšų gavimu ir panaudojimu. Ji taip pat gali padėti OLAF jai atliekant patikrinimus vietoje, taip pat ir atvejais, susijusiais su tiesioginėmis išlaidomis.

Nuo 2004 m. sausio mėn. OLAF ir FNTT yra sudarusios bendradarbiavimo susitarimą pasikeičiant laiškais. Bendradarbiavimo su OLAF susitarime reikalaujama, kad FNTT pagal nacionalinę teisę teiktų OLAF informaciją, susijusią su bylomis dėl (galimo) sukčiavimo ir kitų pažeidimų, kenkiančių EB finansiniams interesams.

¹ Įsakymas Nr. IK-173, 2009 m. gegužės 29 d.

² FNTT galėjo nustatyti, kad ES biudžetui poveikį darantys sukčiavimai / pažeidimai vyksta visose susijusiose srityse, kuriose pagrindinis tikslas pakito – vietoj žemės ūkio daugiausia dėmesio skiriama verslo plėtojimui ir aplinkos apsaugai. FNTT pastebėjo, kad šiuo metu daug bylų yra susijusios su tuo, kad valstybės institucijoms pateikiama neteisinga informacija apie paramos gavėjų finansinę padėtį (pavyzdžiui, netikros kredito sutartys arba banko garantijos).

Šiame susitarime apibrėžiama parama, kurią turi teikti OLAF, ir įvairios FNTT užduotys, susijusios su kovos su sukčiavimo priemonių nacionaliniu lygiu derinimu, OLAF teiktina parama ir tiek įvairių Lietuvos įstaigų keitimasis informacija tarpusavyje, tiek keitimasis informacija su OLAF. Pagal šį susitarimą savitarpio pagalbos prašymai mutinės klausimais turi būti perduodami tiesiogiai mutinei ir atvirkščiai, o OLAF turi informuoti FNTT apie visus prašymus ir atsakymus į juos iš karto po to, kai jie perduodami.

Įvykdžius porinį projektą „Bendrijos finansinių interesų apsauga ir kova su sukčiavimu“ (2005–2008 m.) buvo padaryta išvada, kad administruojančių įstaigų FNTT teikiamų pranešimų apie įtartina nusikalstamą veiklą skaičius yra gana nedidelis, palyginti su bendru ES finansuojamų projektų skaičiumi. Pagal Lietuvos teisės aktus įgyvendinančiosios institucijos turi teisę tikrinti visus administruojamus projektus. Tačiau vykdant projektą taip pat buvo nustatyta, kad trūksta finansinių išteklių šioms nuostatomis įgyvendinti ir kad dauguma įstaigų nesinaudoja savo pačių parengtomis rizikos vertinimo metodikomis, kad nustatytų didžiausią riziką keliančius projektus.

Atsižvelgdama į tai, FNTT parengė rizikos vertinimo metodiką. Jos paskirtis – užtikrinti, kad iš ES ir trečiųjų šalių paramos fondų lėšų finansuojamų projektų keliama rizika būtų laiku nustatoma ir įvertinama. Taip pat buvo įvertintas mokymo poreikis ir parengta FNTT pareigūnų mokymo strategija: buvo surengti aštuoni mokymo kursai (seminarai) ir du pažintiniai vizitai, dalyvaujant 189 FNTT pareigūnams ir 123 kitų Lietuvos institucijų atstovams. Šių renginių dalyviai susipažino su kovos su sukčiavimu PVM srityje ES institucijų taikomais teisiniais ir prevenciniais metodais, rizikos analizės ir valdymo metodais, ir su nusikalstamų veikų tyrimo praktika ES valstybėse narėse.

5.2. Europos Komisijos vaidmuo atliekant nusikalstamų veikų tyrimus, susijusius su Bendrijų finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu

Pagal BPK bendrąsias nuostatas Europos Komisija gali dalyvauti baudžiamuosiuose procesuose. Kol kas nėra informacijos apie Europos Komisijos atstovų dalyvavimą baudžiamuosiuose procesuose, susijusiuose su Bendrijų finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu.

5.3. Galimybė OLAF pareigūnams dalyvauti atliekant nusikalstamos veikos tyrimą

Pagal atitinkamus Lietuvos teisės aktus tai yra įmanoma. *Eksperto* procesinė padėtis apibūdinta BPK. Kaip nurodyta 84 straipsnyje, ekspertu gali būti skiriamas asmuo, turintis reikiamų specialių žinių ir įrašytas į Lietuvos ekspertų sąrašą. Jeigu ekspertų sąrašė nėra reikiamos specialybės ekspertų, ekspertu gali būti skiriamas į šį sąrašą neįrašytas asmuo. Prireikus ekspertu gali būti skiriamas asmuo, turintis teisę būti ekspertu bet kurioje valstybėje narėje arba valstybėje, su kuria Lietuva yra sudariusi teisinės pagalbos sutartį.

BKP nustatytos ekspertų teisės, pareigos ir atsakomybė. Ekspertas turi teisę:

- susipažinti su bylos medžiaga, susijusia su ekspertizės dalyku;
- prašyti pateikti papildomą medžiagą, reikalingą išvadai pateikti;
- dalyvauti atliekant su ekspertizės dalyku susijusius tyrimo veiksmus ir nagrinėjant bylą teisme.

Ekspertas privalo šaukiamas atvykti į teismą ir pateikti nešališką išvadą jam pateiktais klausimais. Tačiau ekspertas atsisako pateikti išvadą, jeigu jam pateiktos medžiagos nepakanka išvadai padaryti arba ta medžiaga neatitinka specialių jo žinių. Šiais atvejais ekspertas surašo aktą, kad negalima pateikti išvados.

Ekspertui, kuris be svarbios priežasties neatvyksta į teismą arba be teisėto pagrindo atsisako atlikti savo pareigas, gali būti taikomos šio BPK 163 straipsnyje numatytos procesinės prievartos priemonės.

BKP skiriamos eksperto ir *specialisto* apibrėžtys. Atsižvelgiant į tai, OLAF pareigūnai galėtų dalyvauti procese kaip specialistai, nes specialistas yra reikiamų specialių žinių ir įgūdžių turintis asmuo, kuriam ikiteisminio tyrimo įstaiga paveda atlikti objektų tyrimą ir pateikti išvadą jo kompetencijos klausimais. Specialistu gali būti ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas arba šioje įstaigoje nedirbantis asmuo.

Specialistai, kurie yra ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnai, pagal pareigas yra įspėti dėl atsakomybės pagal BK 235 straipsnį už melagingos išvados ar paaiškinimo pateikimą. Specialistai, kurie nėra ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnai, kiekvienu atveju, kai jie yra kviečiami dalyvauti procese, įspėjami dėl atsakomybės pagal BK 235 straipsnį už melagingos išvados ar paaiškinimo pateikimą.

Remiantis FNTT pateikta informacija, OLAF pareigūnai kaip ekspertai nedalyvavo jokiuose procesuose.

5.4. Galimybė OLAF pareigūnams dalyvauti jungtinės tyrimų grupės veikloje

Pagal Lietuvos teisinę sistemą OLAF pareigūnai turi galimybę dalyvauti jungtinės tyrimų grupės veikloje. Generalinio Prokuroro Įsakymu Nr. I-203 patvirtintų Rekomendacijų dėl tarptautinių bendrų (jungtinių) tyrimo grupių sudarymo ir veiklos 1 punkte numatyta, kad jungtinės tyrimo grupės gali būti sudarytos iš valstybių narių ar kitų valstybių pareigūnų, taip pat pagal Europos Sąjungos sutartį įkurtų institucijų pareigūnų. Kaip nurodyta Rekomendacijų 13 punkte, Generalinės prokuratūros ir valstybių kompetentingų institucijų arba pagal Europos Sąjungos sutartį įkurtų institucijų tarpusavio susitarime įsteigti grupę gali būti numatomas OLAF pareigūnų dalyvavimas grupės veikloje. Jų kompetencija tyrimo procese nustatoma papildomu susitarimu, kuris pridedamas prie to susitarimo. OLAF pareigūnai užduotis atlieka taip, kaip nustatyta susitarime, išskyrus atvejus, kai grupės vadovas, vadovaudamasis nacionaliniais įstatymais, nusprendžia, kad jų dalyvavimas proceso veiksmuose negalimas.

5.5. Ryšius su OLAF koordinuojanti įstaiga

Kaip išsamiau išdėstyta pirmiau, FNTT buvo paskirta institucija, atsakinga už bendradarbiavimą su Europos kovos su sukčiavimu tarnyba (OLAF). 2003 m. Finansinių nusikaltimų tarnybos įstatymas buvo atitinkamai iš dalies pakeistas. Jame nurodyta, kad, be kitų užduočių, FNTT užtikrina nusikalstamų veikų bei kitų teisės pažeidimų, susijusių su Europos Sąjungos ir užsienio valstybių finansinės paramos lėšų gavimu ir panaudojimu, atskleidimą ir tyrimą;

FNTT yra ikiteisminio tyrimo įstaiga. FNTT, kaip ir policija, yra atskaitinga Vidaus reikalų ministerijai ir prokurorai kontroliuoja FNTT atliekamus ikiteisminius tyrimus, taip pat juos organizuoja ir jiems vadovauja.

Siekiant, kad institucijų bendradarbiavimas Lietuvoje būtų sutvirtintas, FNTT yra pasirašiusi bendradarbiavimo susitarimus su dauguma valstybės institucijų, įstaigų ir organizacijų, įskaitant tokias teisėsaugas institucijas, kaip muitinę, policiją, Valstybės sienos apsaugos tarnybą, Specialiųjų tyrimų tarnybą ir Valstybės saugumo departamentą.

5.6. Lūkesčiai, susiję su OLAF parama

Jeigu OLAF pareigūnai dalyvautų procesuose kaip specialistai, būtų supaprastintas korespondencijos tvarkymas ir nacionalinių bei Europos procedūrų vertinimas teismuose. Be to, taip pat būtų vertinama OLAF metodinė parama bylose, susijusiose su Bendrijų finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu.

Atsižvelgiant į vertinimo misijos metu vykusių diskusijų rezultatus galima teigti, jog FNTT norėtų, kad OLAF arba Europos Komisija suteiktų daugiau paramos visų pirma šiose srityse: su bylomis susijusi techninė parama ikiteisminių tyrimų metu, pavyzdžiui, informacija, susijusi su taikytinų (ES) teisės aktų aiškinimu, taip pat labiau metodinės formos parama pateikiant sukčiavimo / pažeidimų analizes, kurias būtų galima panaudoti prevencijos tikslais, pavyzdžiui, išankstinio įspėjimo pranešimus ir naujų tendencijų analizę.

5.7. Išvados

- 2004 m. vasario mėn. buvo ratifikuota Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos. Nuo tada, kai 2008 m. Komisija pateikė ataskaitą dėl Konvencijos ir jos protokolų įgyvendinimo valstybėse narėse, vis dar yra likę tam tikrų trūkumų, susijusių su sukčiavimo apibrėžtimi pagal Lietuvos baudžiamąją teisę. Lietuva nuo tada savo baudžiamosios teisės nėra keitusi.
- Vyriausybės nutarimu Nr. 747 FNTT buvo paskirta institucija, atsakinga už bendradarbiavimą su OLAF. Šiame nutarime nepateikiama išsamesnės informacijos apie veiklos Lietuvoje koordinavimą arba keitimąsi informacija. Tokios taisyklės pateikiamos išsamiuose nurodymuose, skirtuose įvairioms susijusioms įstaigoms ir institucijoms.
- Vertinimo misijos metu FNTT pareiškė pageidaujanti gauti (daugiau) OLAF ir (arba) Europos Komisijos paramos ir nurodė tiek su bylomis susijusią techninę paramą ikiteisminių tyrimų metu, tiek labiau metodinės formos paramą pateikiant sukčiavimo / pažeidimų analizes, kurias būtų galima panaudoti prevencijos tikslais.

- Kalbant apie OLAF pareigūnų kaip specialistų dalyvavimą procese, BPK skiriamos ekspertų ir specialistų koncepcijos. OLAF pareigūnai gali dalyvauti procese tik kaip specialistai, nes, kaip nurodyta raštiškuose atsakymuose į klausimyno klausimus, specialistas „yra reikiamų specialių žinių ir įgūdžių turintis asmuo, kuriam ikiteisminio tyrimo įstaiga paveda atlikti objektų tyrimą ir pateikti išvadą jo kompetencijos klausimais“. Atsižvelgiant į tai, nėra aišku, ar OLAF pareigūnai praktikoje galėtų dalyvauti vykstant finansų tyrimui / procesui.

6. REKOMENDACIJOS

6.1. Rekomendacijos Lietuvai

Lietuvoje susidariusi padėtis finansų tyrimų ir kovos su finansiniais nusikaltimais srityje teikia daug vilčių. Atitinkami teisės aktai yra modernūs ir išsamūs, tam tikrais aspektais netgi pažangūs, ir suteikia daug galimybių kovoti su finansiniais nusikaltimais taikant naujus būdus. Tačiau vis dar per anksti vertinti, kaip šie teisės aktai veikia ir koks bus jų efektyvumas kasdieniame teisėsaugos srities darbe.

Be to, atitinkamų institucijų darbuotojai yra motyvuoti ir atsidavę darbui. Dėl palyginti didelio atitinkamų institucijų skaičiaus ir dėl to, kad nėra išsamios centrinės bylų valdymo sistemos, kai kurie tyrimai gali dubliuotis, tačiau remiantis vertinimo misijos metu gauta informacija galima teigti, kad bendradarbiavimo susitarime iš tikrųjų apibrėžiama įvairių institucijų atsakomybė ir kad taip bent jau tam tikru mastu supaprastinamas šios srities problemų sprendimas, o prokurorui kaip tyrimams vadovaujančiam asmeniui suteikiama galimybė efektyviai skirstyti bylas ir koordinuoti jų nagrinėjimą.

Tai, kad nėra nuoseklios, įvertinamos ir žvalgybos informacija grindžiamos baudžiamosios politikos ir susijusių prioritetų, yra tam tikras Lietuvos sistemos trūkumas. Atitinkamos institucijos dalyvauja įvairiose programose, turi laikytis įvairių strategijų, planų ir tikslų, ir yra sudėtinga apibrėžti, kokie yra bendri pagrindiniai kovos su nusikaltimais apskritai ir ypač kovos su finansiniais nusikaltimais tikslai, ar įvertinti, kaip bendrai koordinuojami jų įgyvendinimo veiksmai. Vis dėlto akivaizdu, kad yra valios kovoti su nusikaltimais koordinuojant veiksmus ir kad jau imtasi pirmųjų žingsnių bendro strateginio planavimo srityje.

Vertinimo grupė norėtų pateikti tam tikrų rekomendacijų, kaip būtų galima optimizuoti finansų tyrimus ir kovą su finansiniais nusikaltimais.

Lietuvos prašoma:

1. Apibrėžti integruotą baudžiamąją politiką, vykdomą remiantis žvalgybos informacija grindžiamais prioritetais kompetentingų nacionalinių institucijų lygmeniu, įskaitant konkrečias priemones tiek finansinių nusikaltimų prevencijos, tiek jų sustabdymo srityje.
2. Sukurti bylų valdymo sistemą, kurioje būtų saugoma išsami informacija apie visus atliekamus tyrimus, kad tyrimą atliekančios institucijos galėtų koordinuoti savo veiklą, o prokurorai galėtų veiksmingai valdyti bendrą bylų paskirstymą įvairioms institucijoms ir nustatyti galimas bylų sąsajas, tuo pačiu metu išvengiant galimo tyrimų ir institucijų veiklos dubliavimosi.
3. Tobulinti statistinių duomenų, susijusių su kova su finansiniais nusikaltimais ir finansų tyrimais, įskaitant duomenis apie nuosprendžių priėmimą, išteklius, rezultatus, tyrimų skaičių ir pan., rinkimą.
4. Įsteigti visavertę turto susigrąžinimo tarnybą (TST) vadovaujantis Tarybos sprendimo 2007/845/TVR esme. TST turėtų būti centrinė įstaiga, kuri būtų atsakinga už nuosavybės ir turto susigrąžinimą, o ne tik nagrinėtų tarptautinius savitarpio teisinės pagalbos prašymus šioje srityje.
5. Parengti teisminėms institucijoms, baudžiamojo persekiojimo institucijoms ir teisėsaugos institucijoms skirtus mokymo finansinių nusikaltimų srityje modulius, kurie, kai įmanoma, būtų integruoti ir apimantys įvairius dalykus, ir užtikrinti, kad kova su finansiniais nusikaltimais būtų neatskiriama visų susijusių kompetentingoms institucijoms skirtų mokymo programų dalis.
6. Užtikrinti, kad daugiau finansinių nusikaltimų tyrimų ir finansų tyrimų, susijusių tiek su FŽP, tiek su policija, būtų pradama proaktyviai ir remiantis žvalgybos informacija.
7. Apsvarstyti, kaip būtų galima padidinti teismų ir teisėjų specializaciją finansinių nusikaltimų srityje, be kita ko, apsvarstyti galimybę rengti specialų mokymą.
8. Pagerinti atitinkamų institucijų prieigą prie Valstybinės mokesčių inspekcijos tvarkomos centrinės banko sąskaitų duomenų bazės.
9. Įgyti pakankamai techninės įrangos, kuri suteiktų galimybę apklausti liudytojus užmezgant vaizdo ryšį.

10. Nedelsiant įgyvendinti 2006 m. spalio 6 d. Tarybos pamatinį sprendimą 2006/783/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo nutarimams konfiskuoti.
11. Per aštuoniolika mėnesių po vertinimo atlikti tolesnius veiksmus, susijusius su šioje ataskaitoje pateiktomis rekomendacijomis, ir Bendrųjų klausimų, įskaitant vertinimą, darbo grupei (GENVAL) pateikti pažangos ataskaitą.

6.2. Rekomendacijos Europos Sąjungai, jos valstybėms narėms, institucijoms ir agentūroms

Valstybių narių prašoma:

1. Atkreipti dėmesį į galimybę sukurti labai specializuotą paramos padalinį, turintį specialių žinių finansiniais ir apskaitos klausimais, pavyzdžiui, FNTT Ūkinės finansinės veiklos tyrimo (Finansinio audito) skyrių.
2. Išnagrinėti, kaip būtų galima sustiprinti įvairių žinybų bendradarbiavimą kovos su finansiniais nusikaltimais srityje sukuriant veiksmingą ir aiškią sistemą ir parengiant bendradarbiavimo priemones, pavyzdžiui, kai kurių atitinkamų institucijų bendradarbiavimo susitarimą ir įsteigtus Kriminalinės informacijos analizės centrą (KIAC) ir Rizikos analizės centrą (RAC).

OLAF / Europos Komisijos prašoma:

1. Padėti Lietuvai teikiant tolesnę su bylomis susijusią techninę paramą ikiteisminių tyrimų metu ir paramą pateikiant sukčiavimo / pažeidimų analizes, kurias būtų galima panaudoti prevencijos tikslais.

ANNEX A: PROGRAMME FOR VISIT

Monday, 27 June 2011

Arrival of experts and meeting at the airport

Tuesday, 28 June 2011

9:45 Leaving from hotel to the Prosecutor General's Office

10:00 – 11:30 Meeting with the representatives of all institutions involved

11:30 – 11:45 Coffee break

11:45 – 13:30 Meeting with the representatives of the Prosecutor General's Office

13:30 – 15:00 Lunch

15:15 – 16:45 Meeting in the Police Department

From 18:00 Dinner

Wednesday, 29 June 2011

9:45 Leaving from hotel to the Customs Criminal Service

10:00 – 11:00 Meeting in the Customs Criminal Service

11:15 – 13:00 Meeting in the Financial Crime Investigation Service

13:00 – 14:30 Lunch

14:45 – 15:45 Meeting in the Ministry of Justice

16:00 – 17:00 Meeting in Vilnius Regional Court

From 17:15 Dinner

Thursday, 30 June 2011

9:00 Leaving from hotel to Kaunas

10:30 – 13:30 Meeting with the prosecutors and police officers in Kaunas Regional Prosecutor's Office

13:30 – 15:00 Lunch

15:15 – 16:45 Meeting in Kaunas Branch of the Financial Crime Investigation Service

17:00 Leaving from Kaunas

Friday, 1 July 2011

9:30 Leaving from hotel to the Prosecutor General's Office

9:45 – 13:00 Final meeting with the representatives of all institutions involved

ANNEX B: LIST OF PERSONS INTERVIEWED/MET

Prosecutor General's Office:

Andrius Nevera, Deputy Prosecutor General

Tomas Krušna, Deputy Chief Prosecutor, Department for Criminal Prosecution

Žydrūnas Radišauskas, Deputy Chief Prosecutor, Department for Criminal Prosecution

Ina Linevaitė, Prosecutor, Department for Criminal Prosecution

Ugnius Vyčinas, Prosecutor, Department for Criminal Prosecution

Skaistė Strelčiūnienė (ex surname – Kuncevičiūtė), Legal Assistant to Chief Prosecutor, Department for Criminal Prosecution

Skaistė Kiulkytė-Barkauskienė, Legal Assistant to Chief Prosecutor, Department for Criminal Prosecution

Linas Pukinskas, Legal Assistant to Chief Prosecutor, Department for Criminal Prosecution

Regional and District Prosecutor's Offices:

Kęstutis Betingis, Chief Prosecutor, Kaunas Regional Prosecutor's Office

Viktoras Biriukovas, Deputy Chief Prosecutor, Kaunas Regional Prosecutor's Office

Gintautas Tamulionis, Chief Prosecutor, Second (Organization of Pre-trial Investigation of Serious Crimes) Division, Kaunas Regional Prosecutor's Office

Gintaras Eidukevičius, Prosecutor, Second (Organization of Pre-trial Investigation of Serious Crimes) Division, Kaunas Regional Prosecutor's Office

Darius Valkavičius, Chief Prosecutor, District Prosecutor's Office of Kaunas City

Virgilijus Čirpus, Deputy Chief Prosecutor, District Prosecutor's Office of Kaunas City

Tomas Staniulis, Chief Prosecutor, District Prosecutor's Office of Kaunas Region

Ministry of Justice:

Paulius Veršekys, Chief Specialist, Division of Criminal Justice, Administrative and Criminal Justice Department

Marina Gušauskienė, Adviser, Administrative and Criminal Justice Department

Sigita Panovienė, Chief Specialist, Division of Legal Registration and Registers, Register Department

Darius Žilys, Deputy Director, Department of International Law

Toma Milieškaitė, Chief Specialist, Division of Legal Cooperation, Department of International Law

Vilnius Regional Court:

Viktoras Dovidaitis, Chairman, Division of Criminal Cases

Ryšardas Skirtunas, Judge, Division of Criminal Cases

Artūras Pažarskis, Judge, Division of Criminal Cases

Customs Criminal Service:

Adas Eidukevičius, Head, International Relations Division

Vygantas Paigozinas, Head, Division of Crimes Investigation

Special Investigation Service:

Eivydas Čekaitis, Head, Kaunas Department

Linas Burdulis, Head, Pre-trial Investigation Division, Kaunas Department

Edvardas Rutkauskas, Head, Intelligence Unit, Kaunas Department

Financial Crime Investigation Service:

Raimondas Kajėnas, Head, Division of Immunity and Control

Igoris Kržečkovskis, Adviser

Jolanta Vižinienė, Head, Division of International Cooperation, Administration Board

Vilius Pečkaitis, Chief Investigator, Division of Money Laundry Prevention, Analysis and Prevention Board

Alvydas Packevičius, Head, Kaunas County Board

Police:

Aleksandras Kovalenka, Chief Investigator, Activity Management Unit, Criminal Police Board, Police Department

Artūras Belovas, Chief Investigator, Activity Management Unit, Criminal Police Board, Police Department

Algirdas Matonis, Head, Lithuanian Criminal Police Bureau

Andžejus Roginskis, Deputy Head, Lithuanian Criminal Police Bureau

Arūnas Girdauskas, Head, Organized Crime Investigation Board 4, Lithuanian Criminal Police Bureau

Tomas Graužinis, Head, Crime Investigation Board 2, Lithuanian Criminal Police Bureau

Jurgita Ivanauskienė, Head, Crime Investigation Board 3, Lithuanian Criminal Police Bureau

Mindaugas Stravinskas, Head, Division 1, Crime Investigation Board 3, Lithuanian Criminal Police Bureau

Vytautas Giržadas, Head, Division 3, Organized Crime Investigation Board 2, Lithuanian Criminal Police Bureau

Asta Norkūnaitė, Chief Specialist, Europol Lithuanian National Bureau, International Liaison Office, Lithuanian Criminal Police Bureau

Algirdas Kaminskas, Head, Kaunas Regional Police Headquarters

Gintautas Žukauskas, Head, Crime Investigation Board, Kaunas Regional Police Headquarters

Aurelijus Banys, Head, Division of Economic Crimes Investigation, Crime Investigation Board, Kaunas Regional Police Headquarters

Rima Zieniuvienė, Head, Subdivision 1, Division of Economic Crimes Investigation, Crime Investigation Board, Kaunas Regional Police Headquarters

ANNEX C: LIST OF ABBREVIATIONS/GLOSSARY OF TERMS

ACRONYM ABBREVIATION TERM	ACRONYM IN THE ORIGINAL LANGUAGE	ENGLISH TRANSLATION/EXPLANATION
AMO	-/-	Asset Management Office
ARO	-/-	Asset Recovery Office
AWF	-/-	Europol's Analysis Work Files
CARIN	-/-	Camden Asset Recovery Inter-Agency Network
CC	-/-	Criminal Code
CCP	-/-	Code of Criminal Procedure
CIAC	-/-	Criminal Information Analysis Centre
EIS	-/-	Europol Information System
EU	-/-	European Union
FCIS	-/-	Financial Crime Investigation Service
FIU	-/-	Financial Intelligence Unit
GENVAL	-/-	Working Party on General Affairs, including Evaluations
MDG	-/-	Multidisciplinary Group on Organised Crime
MLA	-/-	Mutual Legal Assistance

MLS	-/-	Minimum Living Standard
MTIC	-/-	Missing Trader Intra-Community Fraud
OC	-/-	Organised crime
OCTA	-/-	Organised Crime Threat Assessment
OLAF	Office européen de lutte anti-fraude	European Anti-Fraud Office
RAC	-/-	Risk Analysis Centre
ROCTA	-/-	Russian Organised Crime Threat Assessment
SIENA	-/-	Europol Secure Information Exchange Network
SIS	-/-	Special Investigation Service
STR	-/-	Suspicious Transaction Report
VAT	-/-	Value Added Tax
